

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Δέκατος

Συνδρομή ἰτησια: Ἐν Ἀθήναις φρ. 10, ἐν ταῖς ἱπποκρίταις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. - Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ τὸν ἰαנוουαρίου ἐκαστοῦ ἔτους καὶ εἶναι ἰτησιαί. - Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

6 Ἰουλίου 1880

Σφραγὶς τῆς ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΚΩΝΤΕΙΚΩΝ ἐπὶ ἐπαναστάσεως.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου].

Γενομένου ἐσχάτως λόγου ἔν τινι ἐσπερινῇ συναναστροφῇ περὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ κ. Γ. Καρατζᾶς, ἐν τῶν ὀλίγων ἐπιφανῶν λειψάνων τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐλληνικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, διηγήθη τίνι τρόπῳ ἐξῆλθεν ἐν ἔτει 1827 ἐκ τῆς πολιορκουμένης Ἀκροπόλεως κατὰ διαταγὴν τοῦ φρουράρχου αὐτῆς Φαβιέρου. Τῇ ἐπιμονῇ αἰτῆσαι ἐνὸς τῶν συντακτῶν ἡμῶν, εὐτυχῶς ἀκούσῃ διηγούμενον τὸν κ. Καρατζᾶν, ὁ σεβαστὸς στρατηγὸς συγκατετέθη νὰ γράψῃ τὴν ἀφελή καὶ περίεργον αὐτοῦ διήγησιν καὶ ἀποστείλῃ ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν.

Κρίνομεν δ' ἀναγκαῖον νὰ συνοδεύσωμεν τὴν διήγησιν ταύτην καὶ διὰ τῶν ἐπομένων: Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν παρεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας τῇ 10 Ἰουνίου 1822, διορισθέντος φρουράρχου αὐτῆς τοῦ Σ. Κτενᾶ. Κατ' Ἀβγυστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς φρουράρχος ὁ Ἰωάννης Γκούρας, ὅστις διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς 1 Ὀκτωβρίου τοῦ 1826, ὅτε ἐφορεύθη ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας περιπολῶν εἰς τὸ ἐξώτατον τοῦ περιτειχίσματος μέρος. Τῇ 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Κριεζώτης. Τῇ 1 Δεὺν διώρισε φρουράρχον αὐτῆς ὁ Καραϊσκάκης. Τῇ 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Φαβιέρος μετὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐκ 500 ἀνδρῶν συγκαιμένου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων φέρων πυρίτιδα εἰς τοὺς πολιορκουμένους ἧς ἐστεροῦντο. Κατὰ Μάιον τοῦ 1827, συνεπέλα συνθήκης, ἐξῆλθον οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τὰ πάνδενα ὑποστάντες Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Φαβιέρον.

ΜΙΑ ΕΞΟΔΟΣ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1827 πολιορκίαν αὐτῆς.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τοῦ 1827 ἡ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως φρουρὰ ἤρξατο κατατροχούμενη ὑπὸ ποικίλων δεινῶν καὶ στερήσεων, ὧν ἡ μᾶλλον ἐπισημητὴ ἦτο ἡ τοῦ ὕδατος ἐλάττωσις, διανεμομένου ἀνὰ ἡμίσεις ὅταν εἰς ἐκαστὴν ψυχὴν τὴν ἡμέραν. Πρακτείνουμένης τῆς

πολιορκίας ἐπὶ δύο ἔτι μῆνας, ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος μὴ ἡραιοῦτο ἡ φρουρὰ ἐκ λιποταξιῶν, τοιαύτη δὲ ἀπειλὴ ἐγένετο.

Ὅθεν ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας πρὸς τὸ κατὰ τὸν Πειραιᾶ ἐλληνικὸν στρατόπεδον, συνισταμένης ἐκ τῶν τεσσάρων στρατιωτικῶν σωμάτων τῶν ἀποτελούντων τὴν φρουράν, καὶ ἐκ τῆς δημογεροντίας, ἥτοι ἐκ πέντε ἀντιπροσώπων.

Περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς νυκτὸς τῆς 12 Ἀπριλίου ὁ Φαβιέρος καλέσας με μοὶ εἶπεν ὅτι ἀπερσίσθη ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας πρὸς τὸ κατὰ τὸν Πειραιᾶ στρατόπεδον ἵνα παραστήσῃ τὴν καταστασιν τῆς φρουρᾶς, καὶ ὅτι ἐξελέξατο ἐμεῖς ὡς ἐντιπρόσωπον τοῦ τακτικοῦ σώματος, μειδιῶν δὲ προσέθηκεν ἔαν ἀνεδέχομαι τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην ἀποστολήν, καὶ ταῦτοχρόνως μοὶ ἐνεχείρισε τρεῖς ἐπιστολάς ἀσφαγίστους πρὸς τοὺς τρεῖς, τὸν Κόχραν, τὸν Γόρδωνα καὶ τὸν Καραϊσκάκη, οὐδεμίαν δὲ πρὸς τὸν Τζούρτζ, καὶ τοὶ ἀρχιστράτηγον, ὡς μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀναγνώρισιν τοῦτου καὶ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν τριῶν ἐπιστολῶν αἱ μὲν δύο ἦσαν γαλλιστὶ γεγραμμέναι, ἡ δὲ πρὸς τὸν Καραϊσκάκη ἐλληνιστὶ, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυριακίδου, ἐκπληροῦντος καθήκοντα διερμηνέως καὶ γραμματέως παρὰ τῷ Φαβιέρῳ. Ἀπασαί περιεῖχον τὰς ἐξῆς ὀλίγας λέξεις: «Παρὰ τοῦ κομιστοῦ τῆς παρουσίας ὑπολοχαγοῦ Καρατζᾶ θέλετε πληροφορηθῇ περὶ τῆς »καταστάσεως τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ κατὰ τίνα »τρόπον εἶναι πιθανὴ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ »ταχεῖα λύσις τῆς πολιορκίας». Εἶτα προσεκάλεσε τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ ἀφοῦ ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς, ἠρώτησε κατὰ τύπον τὴν γνώμην τῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς φιλοτιμίας τῶν, οὗτοι δὲ συνῆψαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀρχηγοῦ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παρατηρήσεως.

Περὶ τὸ μεσσηνικὸν ἡ πρεσβεία, προηγουμένων δύο ὁδηγῶν Ἀθηναίων, διέβη τὴν πρώτην πολιορκητικὴν γραμμὴν καὶ προὐχώρησεν ἐντὸς τῆς ἀνατολικῆς ἀκρᾶς τῆς πόλεως, τῆς μᾶλλον κατεστραμμένης, κειμένης δὲ ἐγγύτερον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐπατοῦμεν ἐπὶ συντριμμάτων κεράμων καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ ἐκ τοῦ κρότου προδοθῶμεν, οἱ μὲν ἄλλοι ἐβιάζον ἀνυπόδητοι· ἀλλὰ αὐτοὺς δὲν ἐμμήνην ἐγὼ φοβούμενος μὴ πληγωθῶ τῶς πόδας, προσεῖχον ὅμως μὴ προξενῶ

κρότον. Κατὰ τὴν διέλευσιν κάτωθεν μίξας τῶν οἰκίων ἐκ τῶν δλίγων αἰτίνες διετηροῦντο ἔτι, ἡκούσαντες ἐντὸς αὐτῆς οὐκίαν καὶ βήχα· παραμεινάντες δλίγον κρυπτός, προσέβησαν. βεβαιωθέντες ὅτι οὕτως τὴν ἐλαχίστην συνέλαβον ὑπόνοιαν οἱ φρουροί. Ἦδη ἡμεῖς ἐγγὺς τοῦ περιβάλλοντος τὴν πόλιν τείχους, ἦτοί τῆς τρίτης πολιορκητικῆς γραμμῆς, ὅτε τρεῖς κύνες ὤρμησαν κατὰ τῶν ὑλακτοῦντες· ἐσίγησαν δὲ, ἔμεινεν αἰς τῶν ὀδῶν ἐξῆς πρὸς αὐτοὺς τεμάχιον ἄρτου. Ἀλλ' οἱ κύνες ἦσαν βεβαίως σκοποὶ τῶν φρουρῶν ἐντὸς τοῦ παρακειμένου πυργίσκου τοῦ τείχους, ὅπερ ἐμέλλομεν νὰ υπερπηδήσωμεν. Ὅθεν ὑπεχώρησαμεν βήματα τινα, παραμεινάντες δὲ ὡσαύτως ἐκεῖ μέχρι οὐ ἐβεβαιώθημεν ὅτι οἱ φρουροὶ οὐδὲν ὑπόπτειον ἐκ τῶν ὑλακῶν, προσέβημεν αὖθις πρὸς τὸ τεῖχος καὶ ἀνεβήκαμεθα ἀλληλοδοκούμενοι· τέταρτος ἀναβὰς ἐγὼ ἀνέστυρον τὸν πέμπτον ὑποβοηθούμενον ὑπὸ τῶν δύο ὀδῶν, ὅτε ἡκούσθη φωνὴ ἀπειλητικὴ καὶ ταυτοχρόνως τρεῖς ἑνοπλοὶ προσέβαινον μετὰ σπουδῆς, διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναβῶμεν τὸ τεῖχος ἄνευ μικροῦ τινος θορύβου, ὅστις νὰ μὴ ἡκούετο παρὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ ἐγγύστατος κειμένου πυργίσκου. Τότε ἐγὼ μὲν καὶ ὁ πέμπτος ἐπηδήσαμεν ἀπὸ τοῦ τείχους, οἱ δὲ ὀδοῖτες μείναντες ἐντὸς αὐτοῦ, ἀπεμακρύνθησαν ἀπαράτρητοι ἕνεκα τοῦ σκότους. καὶ, ὡς ἐμάθομεν, εἰσῆλθον τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐνῶ, καταβάντες ἐκ τοῦ τείχους, ἐφύγομεν δρομαίον, δύο σφαῖραι τουφεκίων ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν δύο ἐκ τοῦ τείχους· ἐτράπημεν τότε πρὸς τὴν Λυκαθητὸν, ὡς τὸ μάλλον ἀνύποπτον μέρος πρὸς καταδιώξιν, μετὰ δλίγον δὲ ἀφ' οὗ οὐδὲν πρὸς ἀναζήτησιν ἡμῶν παρετήρησαν τεκμήριον, ἐπανήλθομεν βυθίζοντες πρὸς τὴν μετὰ τὴν Πατησίαν καὶ Πειραιῶς ὁδόν, μόνον τῶν τριῶν ἐτέρων ἀποχωρησάντων ἐσπευσμένως πρὶν ἢ ἡμεῖς καταβῶμεν τὸ τεῖχος, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐτράπησαν. Ἐνῶ δ' ἀπείχομεν τῆς ὁδοῦ τῶν Πατησίων δέκα περίπου βήματα, πίπτει αἰφνης ὁ συνοδοιπόρος μου χαμῶ, εἰδοποιῶν με διὰ χαμηλῆς φωνῆς νὰ κάμω καὶ ἐγὼ τὸ αὐτό· ἐνόησα δὲ τὴν αἰτίαν ὅτε παρατήρησα τρεῖς ἵππεῖς δελίδες ἀνερχομένους ἐκ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου Πειραιῶς πρὸς τὰ Πατήσια, ὅπου διέμενον ὁ ἀρχιστράτηγος Κιουταχῆς, καὶ καπνίζοντας, ὡν τὸν ἓνα ἡκούσαμεν λέγοντα τουρκιστί· «Ὁ Βεζίρης κύριός μας δὲν κατέβη σήμερον εἰς τὸν Πειραιῶ». Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας ἐὰν συνελθόντομεθα, διότι ἰδίως θὰ ἐβασανίζομεν ἐγὼ σκληρότατα, ἵνα καταστήσω γνωστὰ ὅσα ἡ ἐπιστολὴ ἀπέκρυπτεν. Ὅθεν ἔλαβον τὸ πιστόλι ἀνὰ χεῖρα ἑτοίμως ν' αὐτοκτονήσω, ἐὰν ἀνεκαλυπτόμην. Δύσκολον βεβαίως ἐν τῷ σκότει ἦτο νὰ μὴς ἐβλεπόν οἱ ἵππεῖς, ἀλλ' ὅχι· καὶ οἱ ἵπποι, οἵτινες διὰ τῆς προσοχῆς ἢ τῆς ἐξοφίσεως ἦτο πιθανότατον

νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῶν ἱππέων κατὰ τῶν ἄλλων· εὖτυχως οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη· ἀφοῦ δὲ ἱκανῶς ἀπεμακρύνθησαν, ἐσκέφθημεν ὅτι ἡ εἰς Πειραιᾶ κατὰβασίς θὰ ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος ἕνεκα τῶν περιπολιῶν τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ, καὶ ὅτι ἀσφαλεστέρη θὰ ἦτο ἡ πρὸς τὸ Καματερόν ὁδός, ὅπου ἡμεῖς πλήρεις ἐλπίδων ὅτι θὰ εὖρωμεν ἐστρατοπεδούμενους τὸν Κώστα Βότζαρη, μετὰ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη ἐκ τῶν ἐξῆς συμπτώσεων.

Τὴν προτεραιὴν τῆς ἐξόδου τῆς παρεμβάσεως ἐθεάθη διὰ τηλεσκοπίου ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως στρατὸς καταλαβὼν τὸ Καματερόν καὶ τὸν ὑπερκαίμενον λόφον, ἀλλ' ἐὰν οὗτος ἦτο ἐχθρικός ἢ φιλικός δὲν ἦτο δυνατόν νὰ βεβαιωθῇ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου· ὅθεν ἐδέχθη νὰ συναρθῇ διάλογος μετὰ τινος τῶν φρουρῶν τοῦ πλησιεστέρου ὀχυρώματος. Διὸ ὁ Κυριακίδης, ὅστις ὠμίλει τὴν τουρκικὴν, μεταβὰς τὴν νύκτα κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ προφυλαττόμενος ὅπισθεν ὀχυρώματος, ἤρξατο τὸν διάλογον, καὶ ἐπιτηδεύει ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ καταλαβόντος τὸ Καματερόν, ἡκουσα δὲ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν τοῦ φρουροῦ. «Τί θὰ κατορθώσουν αὐτοὶ; θὰ φάγουν τὰ... μου, ὅπως τὰ ἔφαγε καὶ ὁ Βούρβαχης». Οὗτος, ἐκ Κεφαλληνίας, εἶχε καταλάβει πρὸ μηνῶν τιμὴν τὸ χωρίον τοῦτο, καὶ νικηθεὶς ἐφρονέθη μετὰ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ὑπῆρχεν ἄρα μεγάλη πιθανότης ὅτι ἐκεῖ ἐστρατοπεδεύοντο Ἕλληνες. Ἀλλὰ προχωρήσαντες μέχρι τῆς γέφυρας τοῦ Κηφισοῦ, ἐσκέφθημεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν τὴν αὐτὴν νύκτα νὰ προβῶμεν καὶ μέχρι τοῦ Καματεροῦ, διότι θὰ μὴς κατελάμβανεν ἡ ἡμέρα· παρατήρησαντες δὲ ὅτι παρὰ τὴν γέφυραν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχτης ὑπῆρχε βάτος πυκνὴ ἐκρύβημεν ἐντὸς αὐτῆς, καὶ ὁ μὲν συνοδοιπόρος μου ἀπεκοιμήθη, ἐγὼ δὲ ἀγρυπνῶς ἡκουον ἐνίοτε τὴν ἡμέραν διαβαίνοντας τὴν γέφυραν ἱππεῖς Τούρκους, καὶ τὸν κόπανον γυναικῶν χωρικῶν, αἰτίνες ἐπλυνον παρὰ τὰς ὄχτας τοῦ ποταμοῦ· φῶς δὲ μὲ κατέλαβεν ὅτε παρετήρησα ἐντὸς τῆς βάτου σχοινίον μήκους μέτρων ὡς ἑγξιστα πέντε, ἐξ οὗ ὑπόπτεισα ὅτι τοῦτο θὰ ἐχρησίμευεν εἰς ἀπλωσιν τῶν πλυνομένων ἐνδυμάτων, ἢ δι' ἄλλην τινα αἰτίαν, καὶ ὅτι πιθανόν θὰ ἤρχετο τις νὰ τὸ ἀναζητήσῃ καὶ μὴς ἀνεκαλύψῃ· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη. Ἀμα δὲ ἐνύκτωσεν, ἀφοῦ ἐκορέσθημεν ὕδατος, διαβάντες τὴν γέφυραν, ἡκολούθησαμεν τὴν πρὸς τὸ Καματερόν ὁδόν, ἀλλὰ λίαν βραδέως, διότι ὁ συνοδοιπόρος μου καταλιπὼν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τείχους ἀναρρίχασιν τοῦ πλὴν τοῦ τουφεκίου καὶ τοῦ μανδύου καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόδησιν, καὶ βαδίζων ἀνυπόδητος ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου. Ἐβράδυνον προσέτι τὴν πορείαν μας καὶ αἱ ὕλακαί τῶν κυνῶν τοῦ ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ ἐστρατοπεδούμενου πρὸς δυσμὰς τῶν Πατησίων ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ, διότι ἡ νυχθαζόμεθα ἐνίοτε νὰ παραμεινόμεν κρυπτόμε-

νοι. Ἐνεκα τῶν προσκομιμάτων τούτων ἀφίχθημεν ἔξωθεν τοῦ χωρίου περὶ τὸ μετονίκτιον, καὶ ὁ μὲν συνοδοιπόρος μου παρέμεινε ἔξωθεν τοῦ χωρίου, κρυβὴς ὀπισθεν φράκτου τινός· ἐγὼ δὲ προχωρήσας παρετήρησα πυρὰν ἔξωθεν καλύψεως, πλησιάζας δὲ πρὸς αὐτὴν μέρος δεκαπέντε βημάτων εἶδον πέντε φρουστανελοφόρους, τέσσαρας μὲν καθεμένους περὶ τὴν πυρὰν, ἓνα δὲ ἱστάμενον καὶ σείοντα ἐπ' αὐτῆς τὸν χιτῶνά του... Οὗτοι συνδιελέγοντο ἀλθωνιστί· ταῦτα ἦσαν τεκμήρια· ἱκανὰ εἰς ἐνθάρρυνσιν ὅτι οἱ πέντε οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κώστα Μποτζαρη συγκείμενον ἐκ Σουλιωτῶν· ὅθεν ἔδραμον πρὸς τὸν συνοδοιπόρον μου καὶ ἀνήγγειλα ὅσα εἶδον καὶ ἡκουσα, καὶ τὸν προέτρεπον νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ὅπου ἦσαν οἱ πέντε φρουστανελοφόροι, καὶ ὡς γινώσκων τὴν ἀλθωνικὴν νὰ βεβαιωθῇ ἐὰν εἶναι ἐχθροὶ ἢ φίλοι· ἀλλὰ δὲν συνήνεσεν, ἐγὼ δὲ ἐπανήλθον πληρῆς ἐλπίδων ὅτι ἦσαν Σουλιῶται. Πρὶν ὅμως πλησιάζω, εἶδον καταβαίνοντα ὀπλοφόρον ἐκ τῶν ὑπερκαίμενων οἰκιῶν, ὅστις, ὡς ἡδυνήθη νὰ διακρίνω ἐν τῷ σκότει, ἔρευνεν ἐνδυμασίαν στρατιώτου Ἀνατολίτου. Ὅθεν ὑπεχώρησα δρομαίως προσκαλέσας καὶ τὸν συνοδοιπόρον μου νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ὅπερ καὶ ἐπραξεν οὗτος κεκυρὸς καὶ σιωπηλὸς μέχρις ὑψηλοτέρως τοῦ λόφου ὁσέως, ἔνθεν ἀπαρτήρητο ἡδυνάμεθα νὰ ἐπισκοπῶμεν τοὺς ἐκεῖ ἐστρατοπεδούμενους. Ἐπὶ δύο περίπου ὥρας μετὰ τὴν αὐγὴν ἐξ οὐδενὸς τεκμηρίου ἡδυνήθημεν νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τοῦ στρατοῦ ἐκεῖ· ἐὰν ἦτο ἐχθρικός ἢ φιλικός. Οἱ συμπερασμοὶ ἡμῶν μὴς ἐνεθάρρυναν ἐπὶ μάλλον, ὅτε αἰφνης ἡκούσαμεν τὸ ὄνομα Ἀλμέτ. Τοῦτο διέλυσε πᾶσαν ἡμῶν ἀμφιβολίαν, ἐγὼ δὲ τότε κυριεύμενος ὑπὸ ἀκατασχέτου ὕπνου, ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς σκοπιᾶς μου τινὰ βήματα, εἰδοποιήσας τὸν συνοδοιπόρον μου ἵνα ἀγρυπνῇ, καὶ κατακλιθεῖς ἐκοιμήθη. Ὅτε ἀφύπνισθον ἦτο ἡδὴ σκότος βαθύ· πᾶντα δὲ ἀναστὰς τὸν ἀνεζήτητον, ἀλλ' οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις. Ἀφοῦ δὲ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον διελογιζόμεν περὶ τοῦ πρακτέου, ὅτε μὲν ὑποπτεύω ὅτι ἀπεκοιμήθη καὶ διατῶν νὰ τὸν ἐγκαταλίπω, ὅτε δὲ ὅτι ἀνεχώρησεν ἐκείθεν νομίσας ὅτι ἀνεχώρησεν καὶ ἐγὼ, ἔκρινα πιθανώτερον τὴν δευτέραν ταύτην εἰκασίαν, καὶ ἀπεράσιστα νὰ πράξω ὁμοίως.

Μετὰ πολὺν ὕπνον ὑπὸ ἡλίον Ἀπριλίου ἐγεγέρθην ἡσθάνομην ἀκάθεκτον δίψαν, ἐκ ταύτης δὲ καὶ τὰς δυνάμεις μου ἡσθάνομην ἐξαντλημένους· πρωτίστη ἄρα ἀνάγκη ἦτον ἡ ἀναζήτησις ὕδατος. Ὅθεν ἀπεράσιστα νὰ καταβῶ εἰς Ἐλευσίνα διαβαίνων διὰ τοῦ Χαϊδαρίου, ὅπου ἦμην βέβαιος ὅτι ὑπῆρχεν ὕδωρ. Ἀλλ' ἕνεκα ἐλλείψεως ὁδοῦ ἢ τοῦλάχιστον στενωποῦ ἀγούσης πρὸς τὸ Χαϊδάρει, περιεπλανώμην ἐν σκότει δι' ὁρέων καὶ φράγγων, μασσῶν κάρδαμα καὶ ῥοφῶν τὸν ζώον χύτων ἀνωρελῶς ἵνα ὑγρυνθῇ τὸ στόμα μου.

Τὴν αὐγὴν εἶδον ἐνώπιόν μου ἀπὸ τοῦ ὄρους τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας, κατέβην δὲ διευθυνόμενος πρὸς τὸ πλησιέστερον χωρίον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ καταπύσω τὴν δίψαν μου· ἀλλ' εὗρον τὰ φρέατα ξηρὰ ἢ πλήρη πετρῶν καὶ τοῦ χωρίου τούτου, καὶ παντὸς ἐτέρου εἰς ὃ εἰσηρχόμην πρὸς ἀναζήτησιν ὕδατος, διότι κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον ἦτο ἀνυδρία ἐκτακτος. Ἦναγκάσθη δὲ ὅλην τὴν ἡμέραν νὰ περιπατῶ ἵνα ἀφίχθω διὰ μέσου τῆς πεδιάδος εἰς Ἐλευσίνα· διότι μετέβαινον ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μὴ ἀκολουθῶν τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, τοσοῦτον δὲ ἦσαν ἐξηνητημέναι αἱ δυνάμεις μου, ὥστε μετὰ ὁδοιπορίαν ἡμισέας ὥρας εἶχον ἀνάγκην ἀναπαύσεως μακρᾶς. Ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας πρὸ τῆς Ἐλευσίνας ὑπὸ τὴν γέφυραν ὑπῆρχεν ὕδωρ βορβορώδες, ἐφ' οὗ ἐπέσταν πληθὸς ἐντόμων, καὶ ὅμως μετὰ σπουδῆς ἀφῆρσα ἐκ τῆς κεφαλῆς μου τὸ φέσιόν μου, καὶ δι' αὐτοῦ ἐθεράπευσεν τὴν δίψαν μου, πᾶντα δὲ ἀνέκτησα τὰς δυνάμεις μου. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς ἐν παρεκκλήσιον κείμενον ἔξωθεν τῆς Ἐλευσίνας κατηρειπωμένης, ἐν ᾧ ἐκοιμήθη ἔχων ὡς προσκέφαλον ὀγκώδη λίθον μέχρι τῆς πρωῆς ἄνευ διακοπῆς. Τὴν πρωῆν ἐπανήλθον εἰς τὴν γέφυραν, διότι καὶ ἐνταῦθα τὰ φρέατα ἦσαν κενὰ, καὶ ἀφοῦ ἐπιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ βορβορώδους ὕδατος, ἡκολούθησα τὴν πρὸς τὰ Μεγάρα παραλίαν ὁδόν· κατὰ δὲ τὴν πορείαν μου ταύτην ὁσάκις ἀπῆντων βύακας καθαροῦ ὕδατος, οὕτινος ἡ παραλία αὕτη γέμει, ἐσταμάτων καὶ ἐπιον ἀκορέστως, ἡκιστα αἰσθάνομενος τὴν ἀνάγκην τροφῆς, καὶ ἀνακτῶν τὰς δυνάμεις μου διὰ μόνου τοῦ ὕδατος.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν παρατηρήσας πλοίαριον παρὰ τὴν παραλίαν, προσκάλουν αὐτὸ διὰ φωνῶν καὶ χειρονομιῶν νὰ πλησιάσῃ καὶ μὲ παραλάβῃ, ἀλλ' αὐτὸ τούναντίον ἀπεμακρύνθη. Ἐξἡκολούθησας τὴν πορείαν μου ἐπὶ τρεῖς περίπου ὥρας παρετήρησα ἕτερον πλοίαριον ἀλιευτικὸν ἡγκυροβόλημενον· τότε προχωρήσας μετὰ προσοχῆς καὶ κρυπτόμενος ὀπισθεν τῶν ἐλατῶν ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς παραλίας. Ὁ κύριος τοῦ πλοίου ἐντρομος μὲ παρετήρησε, ὅτε δὲ τοῦ εἶπον ὅτι ἐξῆλθον ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἀποστολὴν, ἀναγνωρίσας με ἀνέκραξεν· «Εἶσαι ὁ ἀξιωματικὸς Καρατζᾶς, ἐγὼ ἡμῖν δεκανεὺς εἰς τὸν λόχον σου». Εἶχε δὲ μεθ' ἐαυτοῦ καὶ ἐν δεκαετῇ παιδείᾳ του, καὶ ἄμα ἔμαθεν ὅτι ἐπὶ τέσσαρα ἡμερονύκτια ἦμην ἄσιτος, μοι προσέφερεν ἄρτον καὶ ἐλαίαν. Ἀλλ' ἐγὼ ἡσθάνομην δίψαν μάλλον ἢ πείναν, καὶ ὅτε μοι παρουσιάσας σταμνίον καθαρῶτατος ὕδατος, ἐπιον ἐξ αὐτοῦ ἀπλήστως καὶ ἐπανειλημμένως, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφαγον καθήμενος ἐπὶ τῆς παραλίας.

Περὶ τὴν δειλὴν ἀπεβιβάσθη ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Φανερωμένης τῆς νήσου Σαλαμῖνος. Ἐκεῖ εἶχον καταφύγει οἰκογένειαν χωρικήν ἐκ τῆς Μεγαρίδος κατοικοῦσαν ἐντὸς καλύβων ἐν μιᾷ τούτων προσκληθεὶς διενυκτέρευσα, ἀφῆρας δὲ ἓνα κοῖτον

ὅτι διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἡ μάθησις κάλλιον προ-
άγεται· καὶ ὅτε φίλοι τινὲς συνέλαβον τὴν ἰδέαν
νὰ ἰδρύσῃσι τὸν ἡμέτερον Σύλλογον, ὅπως ὑ-
περασπισθῶσι τὴν τέως ἀπειλουμένην ἑλληνικὴν,
ἔσπευσεν νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς ἡμετέρας τάξεις.
Διὸ καὶ ὁ Σύλλογος ἡμῶν δὲν θ' ἀπαξίωσιν νὰ
ἐκφράσῃ τὴν θλίψιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἐνὸς
τῶν γενναίων πρωταγωνιστῶν τοῦ σκοποῦ, ὃν ὑ-
ποστηρίζει».

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ κ. Gidel περὶ τοῦ ἑλληνι-
στοῦ τούτου, οὕτινος ἡ μνήμη καὶ παντὶ Ἑλληνι,
περὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἀσχολουμένῳ, εἶναι
προσφιλέα. Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα συνέστη
ἐν Παρισίοις ἐπιτροπὴ δεκαμελὴς προεδρευομένη
ὑπὸ τοῦ κ. Em. Egger πρὸς ἀνιδρυσιν δι' ἐράνου
τῆς προτομῆς τοῦ Διόγενης ἐν τῇ πατρίδι αὐ-
τοῦ, ἥς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον δημοψήφως ἀπε-
φάνητο, ὅπως τύπος δημόσιος ἐν τῇ πόλει ὀρι-
σθῇ πρὸς τοῦτο.

Εγκύκλιος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐστάλησαν
καὶ εἰς πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἀμφιβάλλομεν
δὲ ὅτι οἱ ἡμέτεροι συμπολίται θέλουσι σπεύσει
νὰ συνεισφέρωσι τὸ καθ' ἑαυτοῦς, τιμῶντες τὴν
μνήμην ἀνδρὸς φιλέλληρος, ἐργάτου εἰλικρινοῦς
καὶ γενναίου τῶν γραμμάτων, οὐδενὸς φεισάμε-
νου πρὸς ἴδρυσιν τοῦ φιλολογικοῦ ἐκείνου μνημεί-
ου, δι' οὗ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἀρρήκτως συνεδέθη
μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ.

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Ἐκτορος Μαλὸ βραδευθὲν παρὰ τῆς γαλ-
λικῆς Ἀκαδημίας. Μετάφρασις Α. Ρ. Ραγκαβῆ].

Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 401.

Β'

Ἡ μέλαινα πόλις.

Μακρὰ εἶναι ἡ ὁδὸς ἐκ Μονταγρὶς εἰς Βάρσας.
Ἡ πόλις αὕτη κεῖται εἰς τὸ μέσον τῶν Κεθεν-
νῶν, πρὸς τὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους τὴν ἀφορῶ-
σαν πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ἡ ἀπόστασις εἶναι πεν-
τακοσίων ἢ ἑξακοσίων χιλιομέτρων κατ' εὐθεῖαν
γραμμὴν, δι' ἡμᾶς ὅμως, ἐξ αἰτίας τῶν περιδρο-
μῶν εἰς οὓς μᾶς ἐβίαζεν ὁ τρόπος τοῦ βίου καὶ
τῆς ὁδοπορίας μας, χιλίων καὶ ἐπέκεινα, διότι
ἤμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ζητῶμεν πόλεις ἢ με-
γάλα πολίχνια· ἄλλως αἱ παραστάσεις ἡμῶν δὲν
ἦσαν προσοδοφόροι.

Μᾶς ἐχρεώσθησαν τρεῖς σχεδὸν μῆνες δι' αὐτὰ
τὰ χίλια χιλιόμετρα. Ἀλλ' ὅταν ἐφθάσαμεν περὶ
τὰς Βάρσας, μετρήσας τὰ χρήματά μου, μετὰ
χαρὰς εἶδον ὅτι καλῶς μετεχειρίσθημεν τὸν και-
ρὸν μας· διότι εἰς τὸ θεματικόν μου βαλάντιον
εὑρον ὅτι εἶχον ἑκατὸν εικοσιοκτὼ δραχμῶν πε-
ρίσσευμα. Ὡστε εἰκοσιδύο δραχμαὶ μόνον μοὶ
ἔλειπον διὰ νὰ δυνθῶ ν' ἀγοράσω τὴν ἀγαθὰν
τῆς μάνας Βαρβερίνας.

Ἦτον δὲ καὶ ὁ Μαρτίος ὅχι ὀλιγώτερον ἐμοῦ

εὐχαριστημένος, καὶ ἐκόμπαζε διότι συνέδραμε καὶ
αὐτὸς εἰς τὸ κέρδος τοσαύτης ποσότητος. Τὸ ἀ-
ληθές δὲ εἶναι ὅτι ἡ συνδρομὴ τοῦ ἦτον μεγάλη,
καὶ ὅτι χωρὶς αὐτοῦ, καὶ ἰδίως χωρὶς τοῦ εὐθυαύ-
λου του, δὲν θὰ ἐκερδίζομεν ποτὲ 128 δραχμὰς,
ὁ Κάρπης καὶ ἐγώ.

Ἀπὸ Βάρσας ἕως Χαβανὸν θὰ ἐκερδίζομεν βε-
βαίως τὰς 22 δραχμὰς, ἃς ἀκόμη ἐχρειάζομεθα.

Αἱ Βάρσαι ὅπου ἐφθάνομεν ἦσαν πρὸ ἑκατὸν
ἐτῶν πτωχὸν χωρίον ὀρεινὸν, γνωστὸν μόνον διότι
πολλὰκις ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς
κληθέντας τέκνα Θεοῦ, ὧν ἐστρατήγει ὁ Ἰωάν-
νης Καβαλιέρης. Ἡ δυσπρόσιτος αὐτοῦ θέσις ἐντὸς
τῶν ὀρέων καθίστα αὐτὸ σημεῖον ἐπιζήτητον ἐπὶ
τοῦ πολέμου τῶν Καλβινιστῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν
Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἀλλὰ συγχρόνως συνετέλει
καὶ εἰς τὴν πτωχείαν του. Περὶ τὰ 1750 πρεσβύ-
της τις εὐπατρίδης, φίλος τῶν ἀνασκαφῶν, ἀνε-
κάλυψεν εἰς Βάρσας ἀνθρακωρυχεῖα, καὶ ἐκτοτε
αἱ Βάρσαι κατέστησαν ἐν τῶν κυριωτέρων ταμείων
τῶν ἀνθράκων, καὶ ταῦτα τὰ ὄρυγμα, τὰ τῆς
Ἀλβίσης, τοῦ Σαλν-Γερβάλ καὶ τῆς Βεσσόγης,
προμηθεύουσιν αὐτοὺς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλ-
λίαν, καὶ σχεδὸν διαμφοισθητοῦσιν εἰς τὴν Ἀγ-
γλίαν τὴν ἀγορὰν τῆς Μεσογείου. Ὅτε ἤρχισε
τὰς ἐρεῦνας του ὅλοι τὸν ἐχλευάζον, καὶ ὅτε ἐ-
φθασεν εἰς βάθος 150 μέτρων χωρὶς νὰ εὕρῃ οὐδὲν,
πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐγκλείσωσιν εἰς φρενοκο-
μαστο εἰς τὰς ἀνοήτους ταύτας ἀνασκαφάς. Αἱ
Βάρσαι εἶχον ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν μεταλλ-
οῦτε εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ εὐρεθῶσιν ἐκεῖ. Χω-
ρὶς ὅμως ν' ἀποκρίνεται, καὶ διὰ ν' ἀποφύγῃ τοὺς
τὸς τοῦ ὀρύγματος του, καὶ ἐκεῖθεν δὲν ἐξήρ-
μόνους εἶχεν ἐκεῖ ν' ἀκούῃ τοὺς δισταγμοὺς τῶν
ἐργατῶν οὓς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ μετεχειρίζετο.
Οὗτοι, εἰς ἕκαστον κτύπημα τῆς δικέλλης των, ὤ-
ψουν τοὺς ὤμους· ἀλλ' ἐρεθίζόμενοι ὑπὸ τῆς πί-
στεως τοῦ κυρίου των, ἐκτύπων πάλιν καὶ πάλιν
διὰ τῆς σκαπάνης τὴν γῆν, καὶ τὸ ὄρυγμα ἐβα-
θύνετο. Εἰς 200 μέτρων βάθος εὐρέθη ἡ πρώτη
στιβὰς ἀνθράκων· καὶ ἐκτοτε ὁ γέρον εὐπατρίδης
δὲν ἦτον πλέον ὁ παράφρων, ἀλλ' ὁ μεγαλοφυὴς
ἀνὴρ. Ἀπὸ μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην ἐθαυμα-
τουργήθη ἡ μεγάλη μεταμόρφωσις.

Σήμερον αἱ Βάρσαι εἰσὶ πόλις 12,000 κατοί-
κων, ἔχουσα μέγα μέλλον βιομηχανικόν, καὶ οὐ-
σα καὶ σήμερον ἤδη μετὰ τῆς Ἀλβίσης καὶ τῆς
Βεσσόγης ἡ ἐλπίς τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν.

Ὁ νῦν καὶ ὁ μέλλων θησαυρὸς ὁ πλουτίζων
τὰς Βάρσας κρύπτεται εἰς τὰ ἔγκατα αὐτῶν, δὲν
ἐπιδείκνυται εἰς τῆς γῆς των τὴν ἐπιφάνειαν.
Αὕτη ἐξ ἐναντίας εἶναι πτωχὴ, ἄχαρις καὶ γυ-
μνή, πανταχοῦ ἄφρονος, ἄδενδρος, ἐκτὸς ἂν που

τινὰς ἔχῃ καστανέας, συκαμινέας, ἢ ἐλαίας ναν-
νοφυεῖς, ἄνευ γῆς φυτικῆς, ἀλλὰ κεκαλυμμένη
ὅλη ἐκ πετρῶν τεφροχρόων ἢ λευκῶν. Εἰς σπά-
νια μόνον μέρη, περισσότερον βάθος ἔχον τὸ γῶ-
μα, διατηρεῖ τὴν ὑγρασίαν, καὶ καλύπτεται ὑπὸ
γενναίων φυτῶν, ὧν εὐάρεστος ἐστὶν ἡ ἀντίθεσις
πρὸς τῶν πέριξ ὀρέων τὴν γύμνωσιν.

Ἡ ἑλλειψὶς αὕτη τῶν δένδρων ἐπιφέρει φοβε-
ρὰς πλημμύρας, διότι, ὅταν βρέχῃ, τὸ ὕδωρ ῥέει
εἰς τὰ γυμνὰ πλευρὰ τῶν θουνῶν ὡς θὰ ἐξῆεν
εἰς λιθόστρωτον ὁδὸν, καὶ οἱ συνήθως ξηροὶ ῥύα-
κες μεταβάλλονται εἰς χειμάρρους, κατερχομέ-
νους εἰς τοὺς ποταμούς, οἵτινες ὀγκοῦμενοι, ἐκ-
χειλίζουσιν. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τὸ ὕδωρ ὑψοῦ-
ται εἰς τὴν κοίτην αὐτῶν κατὰ τρία, τέσσαρα,
πέντε μέτρα, καὶ περισσότερα.

Ἡ πολίχνη Βάρσαι ἐπικαθίσταται ἐφ' ἐνὸς τῶν
ποταμῶν τούτων, τῆς Διθόννης, ἐκατέρωθεν αὐ-
τοῦ ἐκτεινομένη, καὶ δέχεται ἐντὸς τῶν ὁδῶν της
καὶ δύο χειμάρρους, τὸν τῆς Τρυέρης καὶ τὸν τῆς
Σαλντ-Ανδρέας. Ὁρμαὶ δὲν εἶναι ἡ πόλις, οὔτε
καθαρία, οὔτε κανονική. Τὰ τὸν ὀρυκτὸν σίδηρον
ἢ τοὺς ἀνθράκας μετακομίζοντα ἀμάξια, τὰ δια-
τρέχοντα ἀπὸ πρῶτας μέχρι τῆς ἐσπέρης τὰς ὀ-
δοὺς πάσας ἐπὶ σιδηρῶν τροχιῶν, σπείρουσιν εἰς αὐ-
τὰς ἀδιακόπως σκόνιν ἐρυθρὰν ἢ μέλαιναν, ἥτις
τὰς βροχερὰς ἡμέρας μεταβάλλεται εἰς πηλὸν βα-
θὺν ὡς τὸν τῶν τελευτῶν· τὰς δὲ εὐηλίους ἡμέ-
ρας, ὅταν ἀνεμὸς πνέῃ, ἐγείρονται εἰς τὰς ὁδοὺς
σιφῶνες ἀποτυφλοῦντες, καὶ ἐπικαλύπτουσιν ὅλην
τὴν πόλιν. Ἀνωθεν ὡς κάτω αἱ οἰκίαι εἰσὶ μέ-
λαιναι, μέλαιναι ἐκ τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ κονιορ-
τοῦ, ὅστις ἐκ τῶν ὁδῶν ἀναβάνει μέχρι τῶν ὀρο-
φῶν, μέλαιναι ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν κλιβάνων καὶ
τῶν ἐστιῶν, ὅστις ἐκ τῶν ὀροφῶν αὐτῶν κατα-
βαίνει μέχρι τῶν ὁδῶν· καὶ τὰ πάντα εἰσὶ μέ-
λαινα, τὸ ἔδαφος, ὁ οὐρανὸς, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ὕ-
δατα τῆς Διθόννης. Ἀλλὰ μελανώτεροι ὅλου τοῦ
περιέχοντος εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι· οἱ τὰς ὁδοὺς δια-
τρέχοντες· μέλαινες δὲ προσέτι εἰσὶ καὶ οἱ ἵπποι,
μέλαιναι καὶ αἱ ἀμάξαι, καὶ τὰ φύλλα τῶν δέν-
δρων μέλαινα καὶ αὐτά. Φαίνεται ὡς ἂν νέφος αἰ-
θάλῃς κατέβῃ ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμέραν καὶ ἐπεκ-
θῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἢ ὡς ἂν πλημμύρα
ἀσφάλτου τὴν κατέκλυσε μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν
στεγῶν. Αἱ ὁδοὶ δὲν κατεσκευάσθησαν διὰ τὰς
ἀμάξας καὶ τοὺς διαβάτας, ἀλλὰ διὰ τοὺς σιδη-
ροδρόμους καὶ τὰ ἀμάξια τῶν μεταλλείων. Παν-
ταχοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχουσι τροχίαι σιδη-
ρεῖ καὶ στρεφόμεναι πλάκες· ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς
δὲ, κρεμασταὶ γέφυραι, ἱάκντες, δοκοὶ τὴν κίνη-
σιν μεταδίδοντες, καὶ ῥέχγοντες μετὰ κρότου
κωφεύοντος. Αἱ μεγάλα οἰκοδομὰ παρὰ τὰς ὀ-
δοὺς τρέμουν μέχρι τῶν θεμελίων των, καὶ βυ-
θίζων τις εἰς αὐτὰς τὸ βλέμμα διὰ τῶν θυρῶν
ἢ τῶν παραθύρων, βλέπει ὄγκους μετάλλου πε-
πορηκτοῦ διερρηγμένους ὡς ἂν ἦσαν μέγιστα

βολίδες, σφύρας γιγαντιαίας, σπειρούσας πέριξ
τῶν βροχῶν σπινθήρων, καὶ πανταχοῦ, καὶ πάν-
τοτε, ἐμβολὰ ἀτμομηχανῶν τακτικῶς ἀναδονα-
ταβαίνοντα. Οὔτε μνημεῖα, οὔτε κῆποι, οὔτε
ἀγάλματα εἰς τὰς πλατείας. Τὰ πάντα εἰσὶν ὁ-
μοια πρὸς ἄλληλα, καὶ ἐκτίσθησαν κατὰ ἓν καὶ
τὸ αὐτὸ σχῆμα, τὸν κύβον. Αἱ ἐκκλησίαι, τὸ δι-
καστήριον, τὰ σχολεῖα, ὅλα εἰσὶ κύβοι διάτρητοι
διὰ περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων παραθύρων, κατὰ
τὰς ἀνάγκας.

Ὅτε ἐφθάσαμεν πλησίον εἰς τὰς Βάρσας,
ἦτον ἡ δευτέρα ἢ τρίτη ὥρα μετὰ μεσημβρίαν,
καὶ ὥρατιος ἥλιος ἔλαμπεν εἰς ἀνέρελον οὐρανόν.
Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐπροχωροῦμεν ἡ ἡμέρα ἐξοφοῦτο,
μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς εἶχε παρεμβληθῇ πυκνὴ
νεφέλη καπνοῦ, ἥτις βαρέως ἐφέρετο σχιζομένη
εἰς τὰς ὑψηλὰς καπνοδόχους· πρὸ μιᾶς ὥρας καὶ
ἐπέκεινα ἠκούομεν ἠχηροὺς ῥόγγους καὶ μυκη-
θμὸν ὡς τὸν τῶν κυμάτων μεθ' ὑποκώφων κτύπων.
Τὸν ῥόγγον παρήγον οἱ ἀνεμιστήρες, τοὺς δὲ κτύ-
πους αἱ σφύραι καὶ οἱ ῥακιστήρες.

Ἦξευρον ὅτι ὁ θεὸς τοῦ Ἀλέξη ἦτον μεταλ-
λευτῆς εἰς Βάρσας, καὶ ὅτι ἐργάζετο εἰς τὸ με-
ταλλεῖον τῆς Τρυέρης, ἀλλ' ἄλλο τι δὲν ἤξευρον.
Κατῶκει εἰς Βάρσας ἢ εἰς τὰ περίχωρα, καὶ αὐτὸ
τὸ ἠγνόουν.

Ὅταν εἰσῆλθον εἰς Βάρσας, ἠρώτησα ποῦ ἦτον
τὸ ἀνθρακωρυχεῖον τῆς Τρυέρης, καὶ μοὶ ἐδείξαν
τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς Διθόννης, εἰς μικρὰν κοι-
λάδα ἣν διαρρέει τὸ δρόμυμον τοῦ μεταλλείου
ρυάκιον.

Ἄν ἡ ὄψις τῆς πόλεως εἶναι δυσάρεστος, ἡ τῆς
κοιλάδος ταύτης εἶναι, αὐτὸ τοῦτο, πένθυμος.
Σύγκειται ἐκ κύκλου λόφων γυμνῶν, ἀδένδρων,
ἄνευ γόρτου, καὶ παμίστωντων μόνον μακρὰς σει-
ρὰς στακτερῶν λίθων, ἃς ἐνισχυοῦ διακόπτουσι
γραμμὰι χρώματος ἐρυθροῦ. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς
κοιλάδος ἐγείρονται αἱ οἰκοδομαὶ τῆς ἐξορύξεως,
αἱ ἀποθήκαι, οἱ σταυροὶ, τὰ παρὰπήγματα, τὰ
γραφεῖα καὶ αἱ καπνοδόχοι τῆς ἀτμομηχανῆς,
πέριξ δ' αὐτῶν γαιάνθρακες καὶ λίθοι.

Ὡς ἐπλησιάζομεν εἰς τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα,
γυμνὴ νῆα, ἐκτὸς ἑαυτῆς φαινομένη, καὶ τὴν κά-
μην ἔχουσα ἐπὶ τῶν ὤμων λυτὴν, σφύρουσα δὲ μι-
κρὸν παιδίον ἐκ τῆς χειρὸς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς καὶ
μὲ ἐσταμάτησε.

— Θέλεις νὰ μοὶ δείξῃς ἓνα δρόμον ἡροσπᾶν;
μοὶ εἶπε.

Εγὼ δὲ τὴν ἐκύπτειν ἐκπληκτός.

— Δρόμον νὰ ἔχῃ δένδρα, ἵσκιον, καὶ ἐπειτα
πλησίον μικρὸν ῥύακα νὰ κάμῃ κλάκα κλάκα κλάκα
εἰς τὰ χαλίκια, καὶ εἰς τὰ φύλλα νὰ καλεῖτο
τὰ πτηνὰ.

Καὶ ἤρχισε νὰ σφυρίζῃ σκοπὸν εὐθυμῶν.

— Δὲν τὸν ἀπῆντησας τὸν δρόμον αὐτόν; ἐξη-
κολούθησεν ὅταν εἶδεν ὅτι ἐσιώπων, χωρὶς ὅμως
νὰ φαίνεται παρατηρήσασθαι τὴν ἐκπληκτικὴν μου.

Κρίμα! Τότε λοιπόν φαίνεται ότι είναι ακόμη μακράν. Είναι δεξιά; είναι αριστερά; Είπέ μοι το, παιδίον μου. Τὸν ζητῶ καὶ δὲν τὸν εὐρίσκω.

Ὡμίλει δὲ μετὰ μεγίστης ταχύτητος, χειρονομούσα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἄλλης ἐθώπευεν ἐλαφρῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδίου τῆς.

— Σοὶ ζητῶ αὐτὸν τὸν δρόμον, διότι εἶμαι βεβαία νὰ εὕρω ἐκεῖ τὸν Μάριον. Τὸν ἐγνώρισες τὸν Μάριον; Ὁχι. Μάθε λοιπόν, εἶναι ὁ πατήρ τοῦ παιδίου μου. Τότε, ὅταν ἐκάνῃ εἰς τὸ ἀνθρακωρυχεῖον ὑπὸ τῆς ἀτμίδος, ἀπεσύρθη εἰς τὸν δροσερὸν ἐκείνον δρόμον. Τώρα εἰς δροσεροὺς μόνον δρόμους περιπατεῖ τοῦτο ὠφελεῖ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν καυμάτων του. Ἐκεῖνος ἡξεύρει νὰ εὕρῃ αὐτοὺς τοὺς δρόμους· ἐγὼ δὲν ἡξεύρω διὰ τοῦτο δὲν τὸν εἶδον πλέον πρὸ ἑξ μηνῶν. Ἐξ μῆνες, εἶναι πολλὸς καιρὸς δι' ὅσους ἀγαπῶνται. Ἐξ μῆνες, ἑξ μῆνες!

Ἐστράφη τότε πρὸς τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἀνθρακωρυχείου, καὶ δεικνύουσα διὰ χειρονομίας ἀγρίας καὶ ἐντόνου τὰς καπνοδόχους τῆς μηχανῆς, ἐπεμπούσας χειμᾶρρους καπνοῦ,

— Ἐργασία ὑπόγειος, ἀνέκραξεν, ἐργασία τοῦ διαβόλου! Ἄδην! ἀπόδος μοι τὸν πατέρα μου, τὸν ἀδελφόν μου Ἰωάννην, ἀπόδος μοι τὸν Μάριον. Κατάρτα, κατάρτα!

Ἐπειτα δ' ἐπανελθοῦσα πρὸς ἐμέ,

— Δὲν εἶσαι, εἶπεν, ἐκ τοῦ τόπου τούτου· δὲν εἶναι ἀληθές; Ἡ προθεῖά σου, ὁ πῖλος σου ἀποδεικνύουν ὅτι ἔρχεσαι μακρόθεν. Ὑπαγε εἰς τὸ νεκροταφεῖον· μέτρα, εἰς, δύο, τρεῖς, ὅλοι ἀπέθανον εἰς τὸ ἀνθρακωρυχεῖον.

Τότε δὲ συλλαβοῦσα τὸ παιδίον τῆς, καὶ σφίγγουσα αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς,

— Δὲν θὰ λάβῃς καὶ τὸν μικρόν μου τὸν Πέτρον, προσέθηκε, δὲν θὰ τὸν ἔχῃς ποτέ!... Τὸ νερόν εἶναι γλυκὺ, δροσερὸν εἶναι τὸ νερόν. Ποῦ εἶναι ὁ δρόμος; Ἀφ' οὗ δὲν τὸ ἡξεύρεις, εἶσαι λοιπὸν ζῶον καὶ σὺ, καθὼς ὅλοι οἱ ἄλλοι ὅσοι με περιγελοῦν. Τότε τί μ' ἐμποδίζεις; Μὲ περιμένει ὁ Μάριος.

Καὶ στρέψασά μοι τὰ νῶτα ἤρχισε νὰ βαδίζῃ μεγάλα βήματα, σφυρίζουσα τὸν εὐθυμὸν ἥχόν τῆς.

Ἐνόησα ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη παρεφρόνησε διότι ὁ σύζυγός τῆς εἶχε κατ' ὑπὸ τῆς φλογεῆς ἀτμίδος, τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κινδύνου τῶν ἀνθρακωρυχείων· καὶ εἰς τὴν εἰσόδον ταύτην τῆς ὑπνόμου, εἰς τὴν ἔρημον ταύτην θέσιν, ὑπὸ τὸν μέλανα οὐρανόν, ἡ συνάντησις τῆς δυστυχοῦς ταύτης γυναικὸς, ἣν ἡ θλίψις κατέστησε παράφρονα, μᾶς ἐπλήρωσε θλίψεως.

Ἐρωτήσαντες δ' ἐμάθομεν τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεῖου Γασπάρο, κατοικοῦντος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀνθρακωρυχείου, εἰς ὁδὸν σκολιὰν καὶ

ἀπότομον, κατερχομένην ἀπὸ τοῦ λόφου εἰς τὸν βύκακα.

Ὅτε δὲ τὸν ἐζήτησα, γυνὴ ἐρειδομένη εἰς τὴν θύραν, καὶ συνομιλοῦσα μετὰ μιᾶς τῶν γειτονιασῶν, ἥτις καὶ αὐτὴ εἰς ἄλλην θύραν ἠρείδετο, μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ὁ ἐπιστρέψῃ μόνον εἰς τὰς ἐξ, μετὰ τὴν ἐργασίαν.

— Τί τὸν θέλεις; μοὶ εἶπε.

— Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν Ἀλέξην.

Τότε μ' ἐκύτταξεν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ ἐκύτταξε καὶ τὸν Κάπην.

— Εἶσαι ὁ Ρεμῆς; εἶπεν. Ὁ Ἀλέξης μᾶς ὠμίλησε διὰ σέ. Σὲ περιέμενε. Καὶ οὗτος ποῦς εἶναι;

— Εἶναι σύντροφός μου.

Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτον ἡ θεῖα τοῦ Ἀλέξην. Ἐνόμισα ὅτι θὰ μᾶς προσκαλέσῃ νὰ εἰσελθῶμεν καὶ ν' ἀναπαυθῶμεν, διότι οἱ κεκοιμημένοι πόδες καὶ αἱ ἡλιοκαεῖς ὄψεις μᾶς ἐκήρυττον μεγαλοφώνως ὅτι ἡμεῖς ἀπνηδυμένοι. Ἀλλὰ παντάπασιν, καὶ μόνον μοὶ ἐπανελάθεν ὅτι, ἂν θέλω νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰς ἐξ, θὰ εὕρισκον τὸν Ἀλέξην, ὅστις τώρα ἦτον εἰς τὴν ὑπνόμον.

Ὅρξην δὲν εἶχον νὰ ζητήσω ὅ,τι δὲν μ' ἐπρόσφερον διὰ τοῦτο τὴν εὐχαρίστησα διὰ τὴν ἀποκρισίν τῆς, καὶ ἐπήγομεν εἰς τὴν πόλιν νὰ ζητήσωμεν ἀρτοπώλην τινά. Ἐπεινούσαμεν πολλὰ, διότι ἀπὸ τῆς αὐγῆς δὲν εἶχομεν φάγει ἄλλο παρὰ ὀλίγον ξηρὸν ἄρτον, ὅστις μᾶς εἶχε μείνει ἀπὸ τοῦ χθεσινοῦ γεύματος. Ἐντροπήμην ὅμως διὰ τὴν ὑποδοχὴν ταύτην, διότι ἡσθάνομην ὅτι ὁ Μάττις ἠπόρει κατ' ἐαυτὸν τί δηλοῖ τοῦτο. Τίς ἦτον ἡ ἀνάγκη νὰ ἔλθωμεν τόσον μακράν;

Μοὶ ἐφάνη ὅτι ὁ Μάττις κακὴν θὰ συνελάμβανεν ἰδέαν περὶ τῶν φίλων μου, καὶ ὅτι ὅταν θὰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐπεθύμουν δὲ πολὺ νὰ ἔχῃ ἐκ προοιμίων συμπάθειαν καὶ φιλίαν πρὸς τὴν Λίζαν.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν προσεκλήθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν δὲν ἦτον πολὺ ἐνθαρρυντικός, δι' ὃ ἐπροτιμήσαμεν νὰ ὑπάγωμεν περὶ τὰς ἐξ νὰ περιμείνωμεν τὸν Ἀλέξην εἰς τὴν ἐξόδον τοῦ ἀνθρακωρυχείου.

Ἡ ἐξόρυξις τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Τρυέρας γίνεται διὰ τριῶν φρεάτων, καλουμένων φρέαρ τοῦ Ἀγίου Ἰουλιανοῦ, φρέαρ τῆς Ἀγίας Ἀλφονσίνης καὶ φρέαρ τοῦ Ἀγίου Παγκρατίου· διότι ὑπάρχει σχεδὸν γενικὴ συνήθεια νὰ δίδονται ἀγίων ὀνόματα εἰς τὰ δρύγματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀέρος, καὶ τὰ τῆς ἡμερολογίου ὁ εορτάζων τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἄρχεται ἡ ὄρυξις, καὶ οὐ μόνον δίδει τὸ ὄνομα εἰς τὸ φρέαρ, ἀλλὰ χρησιμεύει προσέτι καὶ εἰς τὸ ν' ἀναπολῇ τὴν χρονολογίαν. Δὲν χρησιμεύουσι δὲ τὰ τρία ταῦτα φρέατα εἰς τὴν ἀνάβασιν καὶ κα-

τάβασιν τῶν ἐργατῶν εἰς τὰ ἔργα, γινομένην διὰ σύριγγος ἀρχομένης εἰς τὸ λυγνοθέσιον καὶ ἀποληγούσης εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον τοῦ ἀνθρακωρυχείου, συγκοινωνοῦν διὰ συρίγγων μεθ' ὅλων τῶν λοιπῶν μερῶν αὐτοῦ. Οὕτως ἀποφεύγονται πολλὰ δυστυχήματα συμβαίνοντα πολλάκις ἐντὸς τῶν φρεάτων, ὅτε σχοινίον ῥήγνυται, ἢ ὅτε φορτίον, προσκρούον αἰφνης εἰς κώλυμά τι, κατακρημνίζει τοὺς ἄνδρας εἰς ὄρυγμα διακοσίων ἢ τριακοσίων μέτρων βάθους. Προσέτι ἠθέλησαν δι' αὐτοῦ ν' ἀποφύγῃ τὴν αἰφνιδίαν μετάβασιν εἰς ἣν οἱ ἐργάται εἰσι συνήθως ἐκτεθειμένοι, ὅτε ἀπὸ βάθους διακοσίων μέτρων, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι πάντοτε ὑψωμένη καὶ ἴση, ἐκτίθενται διὰ μιᾶς, ὅταν ἀναβάνωσι διὰ τῆς μηχανῆς, εἰς ἀτμοσφαῖραν ἀνώμαλον, καὶ κατακαμβάνονται συνεχῶς ὑπὸ πλευρίτιδος καὶ βλάβης τῶν πνευμόνων.

Μαθὼν ὅτι διὰ ταύτης τῆς σύριγγος θὰ ἐξήρχοντο οἱ ἐργάται, ἔλαβον θέσιν μετὰ τοῦ Μάττις καὶ τοῦ Κάπην πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς, καὶ ὀλίγα λεπτά ἀφ' οὗ ἐκτύπησαν ἑξ ἥρχισα νὰ βλέπω νὰ κινῶνται εἰς τὰ σκοτεινὰ ἔγκατα τῆς στοᾶς μικρὰ φωτεινὰ σημεῖα, ταχέως αὐξάνοντα. Ἦσαν δὲ ταῦτα οἱ μεταλλευταί, οἵτινες, ἀφ' οὗ ἡ ἐργασία των ἐτελείωσεν, ἐπανερχοντο εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, λύχνον καθεὶς ἔχοντας εἰς τὰς χεῖρας.

Προῦχώρουν δὲ βραδέως, καὶ βαρέως βηματίζοντες, ὡς ἂν ἐπόνουν τὰ γόνατά των, ὅπερ ἐνόησα μετὰ ταῦτα, ὅταν περιέτρεξα τὰς καταβάθρας καὶ τὰς κλίμακας, αἵτινες φέρουσιν εἰς τὰ βαθύτατα τῶν δρυγμάτων. Τὰ πρόσωπά των ἦσαν μέλανα ὡς τὰ τῶν καμινωχόρων, τὰ δὲ ἐνδύματα καὶ οἱ πῖλοι των κατεκαλύπτοντο ὑπ' ἀσβόλης καὶ ὑγροῦ καὶ μέλανος πηλοῦ. Διερχόμενοι δὲ ἐμπρὸς τοῦ λυγνοθέσιου, εἰσῆρχοντο, καὶ καθεὶς ἐκρέμα τὸν λύχνον του εἰς καρφίον.

Ἄν καὶ πολλὴν ἔδιδον προσοχήν, δὲν εἶδον τὸν Ἀλέξην ἐξερχόμενον. Ἄν δὲν εἶχε χυθῇ εἰς τὴν ἀγκάλην μου, θὰ τὸν εἶχον ἀφῆσαι νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ τὸν ἀναγνωρίσω, τόσον ὀλίγον ὁμοίαν ἔχω τώρα, μέλας ὡς ἦτον ἐκ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, τὸν σύντροφόν μου ὅστις ἄλλοτε ἔτρεχεν εἰς τὰς φυτεῖας τοῦ κήπου μας ὡς τὸν ἀγκῶνα ἀνασύρων τὸ καθαρὸν ὑποκάμισόν του ἀνοικτὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ δεικνύων τὸν λευκόν του λαιμόν.

— Ὁ Ρεμῆς εἶναι, εἶπε στραφεὶς πρὸς ἄνδρα ὡς τεσσαρακοντούτη, βαδίζοντα πλησίον του, καὶ ἀγαθόν, ἀνοικτὸν ἔχοντα πρόσωπον, ὡς τὸ τοῦ Ἀκίνου, ὅπερ διόλου δὲν ἦτον παράδοξον, ἀφ' οὗ ἦσαν ἀδελφοί.

Ἐνόησα λοιπὸν ὅτι ἦτον ὁ θεῖος Γασπάρο.

— Πρὸ πολλοῦ σ' ἐπεριμένομεν, μοὶ εἶπεν αὐτὸς προσηκῶς.

— Μακρὸς εἶναι ὁ δρόμος ἀπὸ Παρισίων εἰς Βάρσας.

— Καὶ τὰ σκέλη σου εἶναι κοντὰ, εἶπε γελῶν.

Ὁ Κάπης δὲ, εὐτυχῆς ὅτι ἀνεῖρε τὸν Ἀλέξην, τῷ ἐξέφραξε τὴν χαρὰν του, σύρων τὴν χειρίδα του διὰ τῶν ὀδόντων.

Ἐν τούτοις ἐζήγουν ἐγὼ εἰς τὸν θεῖον Γασπάρο ὅτι ὁ Μάττις ἦτον σύντροφός καὶ συνεταῖρός μου, καλὸν παιδίον, ὅτι τὸν εἶχον γνωρίσει ἄλλοτε, καὶ ὅτι ἐπαίξεν ἐξαίρετα τὸν εὐθύαυλον.

— Αἱ! καὶ ἰδοὺ καὶ ὁ κύριος Κάπης, εἶπεν ὁ θεῖος Γασπάρο. Αὐρίον εἶναι κυριακὴ· ἀφ' οὗ ἀναπαυθῆτε, θὰ μᾶς δώσητε μίαν παράστασιν. Ὁ Ἀλέξης λέγει ὅτι ὁ Κάπης εἶναι σκυλίον σαφέτερον ἀπὸ πάντα δημοδιδάσκαλον καὶ πάντα ἡθοποιόν.

Ὅσῃν ἡσθάνομην στενοχωρίαν ἀπέναντι τῆς θείας Γασπάρο, τόσῃν ἄνεσιν εὕρισκον παρὰ τῷ θεῷ. Τῷ ὄντι ἦτον ἄξιός ἀδελφός τοῦ «πατρός».

— Μείνατε νὰ συνομιλήσητε σῆς, παιδία. Θὰ ἔχῃτε τόσα νὰ εἰπῆτε ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον. Ἐγὼ ἐν τούτοις θὰ συνδιαλεχθῶ μετ' αὐτοῦ, ὅστις παίζει τόσον καλῶς τὸν εὐθύαυλον.

Καὶ τῷ ὄντι εἶχομεν ὕλην συνομιλίας δι' ἐβδομάδα ὀλόκληρον. Ὁ Ἀλέξης ἤθελε νὰ μάθῃ τὰ τῆς ὁδοπορίας μου ὅλα, καὶ ἐγὼ ἤμην ἀνυπόμονος ν' ἀκούσω πῶς εὕρισκε τὸν νέον του βίαν, πῶς συνείθισεν εἰς αὐτόν, ὥστε τὰς ἐρωτήσεις ἐπολλαπλασιάζομεν ἀμφοτέρω, καὶ δὲν ἐσυλλογίζομεθα ν' ἀπαντῶμεν.

Ἐβραδυποροῦμεν, καὶ οἱ ἐργάται οἱ ἐπιστρέφοντες εἰς τοὺς οἴκους των παρήρχοντο ἐμπρὸς ἡμῶν. Ἐβάδιζον δὲ οὗτοι εἰς μακρὰν σειράν, κατέχοντες τὴν ὁδὸν ὅλην, καταμέλανε ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀσβόλης, ἥτις ἐκάλυπτεν ἀπὸ παχὺ στρώμα τὸ ἔδαφος.

Ὅτε δ' ἐπλησιάζομεν νὰ φθάσωμεν, ἤλθεν ὁ θεῖος Γασπάρο πλησίον μας.

— Παιδιά, εἶπε, θὰ δειπνήσετε μετ' ἡμᾶς.

Ποτὲ πρόσκλησις δὲν μ' εὐχαρίστησε τόσον, διότι περιπατῶν ἐσκεπτόμην ἂν, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὴν θύραν, δὲν θὰ πρέπη νὰ χωρισθῶμεν, καθ' ὅσον ἡ ὑποδοχὴ τῆς θείας δὲν ἦτον ἐνθαρρυντική.

— Ἰδοὺ ὁ Ρεμῆς καὶ ὁ φίλος του, εἶπεν εἰσερχόμενος.

— Τοὺς εἶδα προτῆρα.

— Τόσον τὸ καλῆτερον. Ἡ γνωριμία λοιπὸν ἔγινε. Θὰ δειπνήσουν μετ' ἡμᾶς.

Εἶχον βεβαίως πολλὴν χαρὰν νὰ δειπνήσω μετὰ τοῦ Ἀλέξην, δηλαδὴ νὰ μείνω ὅλην τὴν ἐσπέραν πλησίον του, ἀλλὰ, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, εἶχον ἐπίσης πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ δειπνήσω. Ἀφ' οὗτο ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Παρισίων, ἐπρώχομεν πάντοτε ὅπως ἐτύγγανεν, ὀλίγον ἄρτον ἢ ὅ,τι δῆποτε, πότε ἐδῶ πότε ἐκεῖ, ἀλλ' ὄχι ἀληθῆς δειπνον, καθήμενοι εἰς τράπεζαν, τὸν ζῶμον εἰς πινάκιον. Τὰ κέρδη μας ἦσαν ἀληθῶς ἀρετὰ διὰ νὰ πληρώσωμεν συμπίσιν εἰς καλὸν ἐξνοδοχεῖον· ἀλλ' ἐχρειάζοντο οἰκονομίαι διὰ ν' ἀγοράσωμεν

τὴν ἀγγελίδα τοῦ βασιλοπούλου, καὶ ὁ Μαρτίνας εἶχε τόσον καλὴν καρδίαν, ὥστε ὑποφαινετο ἐπίσης ὅσον καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀγγελίδος.

Ἡ εὐτυχία ὅμως αὕτη τοῦ συμποσίου δὲν μᾶς ἐδόθη τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, διότι ἐκαθήσαμεν μὲν εἰς τράπεζαν καὶ εἰς σκαμνία, ἀλλὰ ζωμὸς δὲν μᾶς παρετέθη. Αἱ μεταλλευτικαὶ ἐταιρίαι συνέστησαν αἱ πλεῖσται ἐργαστήρια πωλοῦντα εἰς τοὺς ἐργάτας τ' ἀναγκαῖα τοῦ βίου εἰς τὰς τιμὰς τῆς παραγωγῆς. Τῶν τοιούτων ἐργαστηρίων εἶναι προφανεστάτη ἡ ὠφέλεια, διότι οἱ ἐργάται εὐρίσκουσιν εἰς αὐτὰ καλῆς ποιότητος καὶ εὐθηνὰ τρόφιμα καὶ ἄλλα προϊόντα, καὶ τὰ πληρόνους διὰ κρατήσεων ἐπὶ τοῦ δεκαπενθήμερου μισθοῦ τῶν, καὶ οὕτως ἀποφεύγουσι τὰς πιστώσεις τῶν μικροπόρων, αἵτινες καταστρέφουσι, καὶ δὲν υποπίπτουσιν εἰς χρέη. Ἀλλ' ὥς ὅλα τὰ καλὰ πράγματα, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ κακὸν τοῦ μέρους. Εἰς Βάρσας αἱ γυναῖκες ἔχουσι τὴν συνήθειαν νὰ μὴ ἐργάζωνται ὅτε οἱ ἄνδρες τῶν σκάπτουσιν εἰς τὰς ὑπονόμους· φροντίζουσι δὲ μόνον τὰ τοῦ οἴκου, ἐπισκέπτονται ἡ μία τὴν ἄλλην, καὶ πίνουσι τὴν καφὸν ἢ τὴν σοκολάταν, ἣν προμηθεύονται ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου συνομιλοῦσι, φλυαροῦσι, καὶ ὅταν ἔρχεται ἡ ἐσπέρα, δηλαδὴ καθ' ἣν ὥραν ὁ ἄνθρωπος πιστρέφει ἐκ τοῦ ἀνθρακωρυχείου νὰ δειπνήσῃ, δὲν εἶχον καιρὸν νὰ ἐτοιμάσουν τὸ δειπνον. Τότε τρέχουν εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ φέρουν λουκάνικα. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο δὲν γίνεται πάντοτε, ἀλλ' ἱκανῶς συνήθως. Ἰδοὺ διατί δὲν εἶχομεν ζωμόν; Ἡ θεία Γασπάρ εἶχε πολυλογία· ἄλλως τε τοῦτο ἦτον ἡ συνήθειά της· καὶ εἶδον μετὰ ταῦτα ὅτι ἡ πίστωσίς της εἰς τὸ ἐργαστήριον δύσκολως ἄρθα ἀπέβλεπεν, ἀφ' ἑνὸς καφὸν καὶ σοκολάταν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀλάντας. Ὁ θεῖος ἦτον ἄνθρωπος διαθέσεως εὐκόλου, ἀγαπῶν κυρίως τὴν ἡσυχίαν τοῦ· διὰ τοῦτο ἔτρωγε τὰ λουκάνικα καὶ δὲν παρπονεῖτο, ἢ ἂν ἀπέτεινέ τινα παρατήρησιν, ἐπραττε τοῦτο ἡπιώτατα.

— Ἄν δὲν γίνω κρασοπατέρας, ἔλεγε τείνων τὸ ποτήριόν μου, ἀρετὴ μου θὰ εἶναι. Κύτταζε δὲ νὰ ἔχωμεν ὀλίγον ζωμὸν αὔριον.

— Καὶ ποῦ καιρός;

— Βραχύτερος λοιπὸν εἶναι ὁ καιρὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν παρὰ κάτω ἐκεῖ;

— Καὶ ποῖος θὰ σὰς ἐμβάλωσῃ; Σεῖς ὅλα τὰ σχίζετε.

Τότε βλέπων τὰ ἐνδύματά του, ἀλλαχοῦ ἐσχισμένα, ἀλλαχοῦ κατεσπιλωμένα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,

— Τὸ βέβαιον, ἔλεγεν, εἶναι ὅτι εἴμεθα ἐνδεδυμένοι ὡς πρίγκηπες.

Πολλὴν ὥραν τὸ δειπνὸν μᾶς δὲν διήρκεσε.

— Παιδίον, μοὶ εἶπεν ὁ θεῖος Γασπάρ, θὰ κοιμηθῇς μετὰ τοῦ Ἀλέξη.

Ἐπειτα δὲ πρὸς τὸν Μαρτίαν ἀποταθείς,

— Καὶ σὺ, ἂν θέλῃς νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν πλύσιν, θὰ ἰδῶμεν νὰ σοὶ στρώσωμεν καλὴν κλίνην χόρτου καὶ ἀχύρων.

Τὴν ἐσπέραν ὅλην καὶ μέρος τῆς νυκτὸς δὲν ἀφιερώσαμεν εἰς τὸν ὕπνον ὁ Ἀλέξης καὶ ἐγὼ.

Ὁ θεῖος Γασπάρ ἦτον σκαπανεὺς, δηλαδὴ διὰ σιδηροῦ ἐμβόλου κεντῶν ἀνέσκαπτε καὶ ἔρριπτε τὸν ὀρυκτὸν ἄνθρακα ἐντὸς τῆς ὑπονόμου. Ὁ δ' Ἀλέξης ἦτον ὁ Ὡστὴς του, ὁ εἰς μικρὰν χειρὰ μάζαν σωρεύων καὶ δι' αὐτῆς ἐπὶ σιδηρῶν τροχιῶν ἐν τῇ ὑπονόμῳ τὸ ἐξορυχθὲν μεταφέρειν ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου ἐξωρύχθη μέχρις ἐνὸς τῶν φρεάτων. Ὅταν δ' ἐφθάνεν ἐκεῖ, ἐξηρτάτο ἡ χειρὰ μάζα εἰς ἰσχυρὸν σχοινίον, καὶ διὰ τῆς ἀτμομηχανῆς ἀνεσύρετο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Ἄν καὶ πρὸ ὀλίγου μόνον μεταλλευτῆς, εἶχεν ὅμως ἤδη ὁ Ἀλέξης ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ ὅλην τὴν κενοδοξίαν τοῦ ἀνθρακωρυχείου του. Αὐτὸ ἦτον τὸ ὠραιότερον, αὐτὸ τὸ περιεργότερον εἰς ὅλην τὴν χώραν· καὶ διηγεῖτο περὶ αὐτοῦ μεθ' ὅσης ἐπισημότητος ὁ ἐκ ξένων ἀγνώστων τόπων ἐρχόμενος ὁδοιπόρος καὶ εὐρίσκων προσεκτικὰ ὅσα νὰ τὸν ἀκούωσι.

Πρῶτον ἔρχεται σύριγγ ἀνασκαφεῖσα ἐντὸς τοῦ βράχου· ἔπειτα, μετὰ δέκα λεπτῶν πορεύει, ὑπάρχει καταβάθρα ἀπότομος, καὶ ὑπ' αὐτὴν κλιμαξὺ κλίνη, ἔπειτα ἄλλη καταβάθρα, καὶ ἄλλη κλιμαξ, καὶ ἐδῶ ἦτον τὸ πρῶτον ἐπίπεδον, εἰς βάθος πενήκοντα μέτρων. Τὸ αὐτὸ σύστημα κατὰ πῆλιν, ἐννεήκοντα μέτρων, καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον, διακοσίων. Εἰργάζετο δ' ὁ Ἀλέξης εἰς τὸ τρίτον, τοῦτο τὸ τρίτον ἐπίπεδον, καὶ ἡ ὁδὸς του ἔν' ἀναβαίνει ἢ καταβαίνει ἦτον τριπλασία τῆς ἀγοῦ ἐν Παρισίοις.

Ἐκεῖ ὅμως, εἰς τοὺς πύργους τῆς Παναγίας, εἶναι εὐκόλος ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κατὰβασις, διότι μὲν οὕτω καὶ εἰς τὸ ἀνθρακωρυχεῖον, ὅπου αἱ βαθυμίδες, συμφώνως πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ βράχου, εἰσὶ νῦν μὲν ὑψηλαί, νῦν δὲ ταπειναί, στεναὶ λύχνοι ὅν ὁ ἐργάτης κρατεῖ, τὸ δὲ ἔδαφος εἶναι πηλὸς ὀλισθηρὸς, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ ἄνωθεν σταλαζόντος ὕδατος, οὗ αἱ σταγόνες πίπτουσιν ἐνίοτε ψυχρὰ εἰς τὸ πρόσωπον.

Διακόσια μέτρα καταβάσεως ἦσαν δρόμος πολὺς· ἀλλὰ δὲν ἦρκει τοῦτο· εἶχεν ἀκόμη ὁ Ἀλέξης νὰ διέρχεται διὰ διαφόρων συρίγγων, ἕνα τὸ μέρος τῆς ἐργασίας του· ἀπετέλουν δ' αἱ σύριγγες τοῦ ἀνθρακωρυχείου τῆς Τρουέρας ὁμοῦ μὴ νὰ διαβῇ καὶ τὰ 40 χιλιομέτρων. Βεβαίως δὲν εἶχε πολλὰς ἦτον ἐπίπονος ἡ δι' αὐτῶν πορεία, διότι τὸ ὕδωρ στραγγιζόμενον διὰ τῶν σχισμῶν

τῶν βράχων, πληροῖ τὰς ὁδοὺς, καὶ ἐνούμενον μετὰ τῶν διαρρέοντων αὐτὰς βυακίων, πίπτει τέλος εἰς φρέατα, ὅθεν ἀτμομηχαναὶ τὸ ἐξαντλοῦσι καὶ τὸ χύνουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Ὅταν αἱ σύριγγες αὗται ἐσχιζον στερεοὺς βράχους, ἦσαν ἀπλῶς ὑπόγειοι ὑπόνομοι· ὅταν ὅμως διήρχοντο διὰ γαιῶν κινήτων, τότε εἶχον κατὰ τὴν ὁροφὴν ἐπίξυλον, καὶ ἐκατέρωθεν κορμούς ἐλάτης, δι' ἀξίνης κεκομμένους, διότι ἡ πριόνισις φέρει ταχέως σῆψιν. Ἄν καὶ οἱ κορμοὶ οὗτοι ἦσαν διατεθειμένοι κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀντέχωσιν εἰς τὴν ὥσιν τῶν χωμάτων, ἦτον ὅμως αὕτη τοσαύτη πολλακίς, ὥστε τὰ ξύλα ἐκυρτοῦντο, καὶ αἱ σύριγγες τοσοῦτον στεναὶ καὶ ταπειναὶ ἐγίνοντο, ὥστε μόλις ἔρπων ἐδύνάτο τις νὰ τὰς παρέλθῃ. Εἰς τὰ ξύλα δὲ ταῦτα ἐφύοντο μύκητες καὶ κροκίδες ὡς ἐρίων λεπτὰι, αἵτινες ἀνεφαίνοντο ὡς νιφάδες λευκαὶ ἐπὶ τοῦ μέλανος ἐμβάθου τοῦ ἐδάφους. Ἡ σῆψις τῶν δένδρων τούτων ἀνέδιδεν ὀσμὴν ὀξεῖαν· εἰς δὲ τοὺς μύκητας, εἰς τὴν πόην, εἰς τὰ ἀγνώστα ἐκείνα φυτὰ ἐκάθηντο μυῖαι, ἀράχλαι, χρυσασπίδες, ὧν μικρὰ ἦτον ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὁμογενῆ αὐτοῖς. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ποντικοὶ οἵτινες ἔτρεχον πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, καὶ νυκτερίδες ἐχόμεναι ἐκ τῶν ξύλων διὰ τῶν ποδῶν τῶν, καὶ κάτω κρεμῶσαι τὴν κεφαλὴν.

Αἱ σύριγγες αὗται διεσταυροῦντο πολλαχοῦ, ὅπου ὑπῆρχον πλατεῖαι καὶ σταυροδρόμια. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὠραῖαι καὶ εὐρύταται ὡς λεωφόροι, ἄλλαι δ' ἐξ ἐναντίας στεναὶ καὶ ταπειναί, ὡς αἱ ἀρόδοι τῶν πενιχρότερων συνοικιῶν εἰς τὰς πόλεις. Ἡ ὑπόγειος ὅμως αὕτη πόλις ἤλατο τοῦτο πολὺ κατὰ τὸ φῶς τοῦ νυκτερινοῦ φωτισμοῦ τῶν πόλεων, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε φανοὶ οὔτε φωταέριον, ἀλλὰ μόνον οἱ λύχνοι οὗς οἱ μεταλλευταὶ περιφέρουσι μεθ' ἑαυτῶν. Ἄν ὅμως πολλακίς ἔλειπε τὸ φῶς, ποτὲ ὁ κρότος, εἰδοποιῶν ὅτι δὲν ἦτον ἐκεῖνον τῶν νεκρῶν τὸ βασίλειον. Ὅπου οἱ βράχοι ἐθραύοντο, ἠκούοντο τῆς πυρίτιδος αἱ ἐκρήξεις, καὶ ἡ ῥιπή τοῦ ἀέρος ἔφερον αὐτῆς τὴν ὀσμὴν καὶ τὸν καπνόν· εἰς τὰς σύριγγας ἢ κοῦετο ὁ κρότος τῶν κυλιόμενων χειρῶν μάζων· εἰς τὰ φρέατα ὁ τρυγμὸς τῶν ἀνθρακούχων κοφίνων ἐπὶ τῶν σχοινίων, καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ βοή τῆς ἀτμομηχανῆς, ἥτις ἦτον εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον ἰδρυμένη.

Τὸ πάντων ὅμως περιεργότατον θέμα ἦτον τὸ τῶν ἐγκαρσίων ὀχετῶν, ἐσκαμμένων ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῶν γαιανθρώπων. Ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ἰδῶ τοὺς μεταλλευτὰς νὰ ἐργάζωνται ἡμίγυμνοι, καὶ νὰ σκάπτωσι τοὺς ἀνθράκας κείμενοι εἰς τὸ πλευρὸν ἢ ἀνακαθήμενοι εἰς τὰ γόνατα. Ἐκ τῶν ὀχετῶν δὲ τούτων κατεβίβαζον τοὺς ἀνθράκας εἰς τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἐπίπεδα, καὶ τοὺς μετέφερον μέχρι τοῦ πυθμένος τῶν φρεάτων δι' ὧν ἀνεσπῶντο.

Τοιαύτη ἦτον ἡ ὄψις τοῦ ἀνθρακωρυχείου κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐργασίας· ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ αἱ ἡμέραι τῶν συμφορῶν. Δύο ἐβδομάδας μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς Βάρσας ὁ Ἀλέξης εἶδεν ἐν τῶν συμβάντων τούτων, καὶ ἐκινδύνευσε νὰ γίνῃ θύμα αὐτοῦ, εἶδεν ἐκρήξιν τῆς ἀτμίδος. Εἶναι δὲ ἡ ἀτμὶς ἀέριον φυσικῶς παρχόμενον εἰς τ' ἀνθρακωρυχεῖα, καὶ ἐκρηγνύμενον ἅμα ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν φλογός. Οὐδὲν φοβερώτερον τῆς ἐκρήξεως ταύτης, ἥτις καίει καὶ ἀνατρέπει πᾶν τὸ προστυγχάνον. Δύναιτο νὰ παραβληθῇ μόνον πρὸς ἀνάκαυσιν πυριτιδαποθήκης. Ἄμα λύχνου ἢ ἐναύσματος φλόξ ἀναφθῇ ὅπου ὑπάρχει ἀτμὶς, ἡ ἀνάφλεξις εἶναι στιγμιαία εἰς ὅλας τὰς σύριγγας, καταστρέφει τὰ πάντα ἐν τῇ ὑπονόμῳ, καὶ αὐτὰ τὰ φρέατα τοῦ ἀερισμοῦ ἢ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἀνθράκων, ἀναρπάζουσα τὰς στέγας αὐτῶν, καὶ ἡ θερμοκρασία τῶν ἀνθράκων ὑψύεται τόσον, ὥστε πυρακτοῦνται αὐτοί.

Τοιαύτη ἀτμίδος ἐκρήξις εἶχε πρὸ ἐξ ἐβδομάδων φρονέσει περὶ τοὺς δέκα ἐργάτας, καὶ ἡ χῆρα ἐνὸς ἐξ αὐτῶν παρερρόνησεν. Ἐνόησα δὲ ὅτι αὕτη ἦτον ἐκείνη ἣν ἀπήνησα, ὅταν ἐφθασα, μετὰ τοῦ παιδίου της, ζητοῦσαν «δροσερὸν δρόμον».

Κατὰ τῶν ἐκρήξεων τούτων διαφόρους προφυλάξεις μετεχειρίζοντο Ἀπηγορεύετο τὸ κάπνισμα, καὶ πολλακίς οἱ ἐπιτηρηταί, ὅτε περιήρχοντο εἰς ἐπιθεώρησιν, ἠνάγκαζον τοὺς ἐργάτας νὰ τοῖς φουσοῦν εἰς τὴν μύτην, ὅπως διακρίνωσι τοὺς ἀπειθήσαντας εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἐπίσης πρὸς ἀποφυγὴν τῶν καταστροφῶν τούτων μετεχειρίζοντο τοὺς λύχνους τοῦ Ἀδάμ, ἐπωνύμου τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτοῦς Ἀγγλοῦ σοφοῦ. Οἱ λύχνοι οὗτοι περικαλύπτονται διὰ μεταλλίνου δικτύου ἢ ὑφάσματος τόσον λεπτοῦ, ὥστε ἡ φλόξ δὲν διέρχεται δι' αὐτοῦ, καὶ ἂν ὁ λύχνος εὐρεθῇ ἐντὸς ἀτμοσφαιρᾶς φλεξίμου, τὸ ἀέριον καίεται ἐντὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκρήξις δὲν μεταδίδεται καὶ ἐκτός.

Ὅλαι αὗται αἱ διηγήσεις τοῦ Ἀλέξη ἐξήψαν πολὺ τὴν περιέργειάν μου, ἥτις καὶ ἤδη ὑπῆρχεν ὅταν ἦλθον εἰς Βάρσας, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ καταβῶ εἰς τὸ ἀνθρακωρυχεῖον· ὅταν ὅμως τὸ πρῶτὸν εἶπον εἰς τὸν θεῖον Γασπάρ, μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἦτον ἀδύνατον, διότι κανεὶς δὲν εἰσέρχεται ἐκεῖ, πλὴν τῶν ἐργαζομένων.

— Ἄν θέλῃς νὰ γίνῃς μεταλλωρύχος, προσέθηκε γελῶν, εἶναι εὐκόλον, καὶ τότε ἡμπορεῖς νὰ ἰδῇς ὅτι θέλεις. Καὶ δὲν εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο χειρότερον ἀπὸ ἄλλα, καὶ εἶναι τὸ καλὴτερον ἀπὸ ὅλα, ἂν φοβῇσαι τὴν βροχὴν καὶ τὰς βροντάς. Ὅπως δὴποτε καλῆτερον τοῦτο, παρὰ νὰ περιφέρεσαι τραγοῦδων εἰς τοὺς μεγάλους δρόμους. Τότε ἡμπορεῖς νὰ μείνῃς μετὰ τὸν Ἀλέξη. Αἶ, τὸ ἀπορροφῶμεν, παιδίον; Βλέπομεν τότε νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν Μαρτίαν καὶ νὰ κάμνῃ, ὅχι

ὄχι ὅμως νὰ παίζῃ τὸν εὐθύαυλον, ἐννοεῖται. Ἀλλὰ δὲν εἶχον ἔλθει διὰ νὰ μείνω εἰς Βάρσας, καὶ ἄλλο εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν παρὰ νὰ κυλίω ἀμάξιον γαϊωνθράκων δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς τὸ δεύτερον ἢ τὸ τρίτον ἐπίπεδον.

Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτον νὰ μὴ εὐχαριστήσω τὴν περιέργειάν μου, καὶ ἐνόμιζον ὅτι θ' ἀνεχώρουν χωρὶς νὰ ἡξεύρω ἄλλα ἀφ' ὧσα εἶχον μάθει ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ Ἀλέξη, ἢ ἐκ τῶν σπανίων ἀπαντήσεων ὧς κατ' ὄφρα νὰ προκαλέσω παρὰ τοῦ θεοῦ Γάσπαρ. Ἀλλ' ἀπρόοπτοι περιστάσεις μ' ἐφύερον νὰ λάβω τὴν φροδερὰν, τὴν ἀποτρόπαιον πείραν τῶν κινδύνων εἰς οὓς εἰσὶν ἐκτεθειμένοι οἱ μεταλλευταί.

(Ἐπειτα συνέχισα)

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Gaston Tissandier].

Ἡ κατάκτησις τῆς γῆνης σφαίρας.

Χριστόφορος Κολόμβος.

Ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ τὴν γῆν καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἔκτασιν ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτήμα, ὡς σταθμὸν ἀντικεινὸν εἰς τὴν σωματικὴν αὐτοῦ καὶ τὴν διανοητικὴν δραστηριότητα. Γ. ΟΥΜΒΟΛΔΟΣ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Καστίλης: «Ἀπὸ τῆς νεανικῆς μου ἡλικίας θαλασσοπορῶ. Ἐξηκολούθησα διαπλέων τὰς θαλάσσας μέγχι τῆς σήμερον. Τὴν ὁδὸν ταύτην πρέπει ν' ἀκολουθῇ ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου τούτου».

Ὁ ἔνδοξος Γενουάτης εἶχε δίκαιον. Τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου τούτου, αἱ μεγάλοι ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τῇ περὶ τὴν φύσιν μελέτῃ. Διὰ τοῦτο, μεταξὺ τῶν μάλλον ἀξιωματικῶν ἀνδρῶν, τὴν πρῶτην θέσιν δικαιούνται νὰ λάβωσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς γῆνης σφαίρας.

Ὡς παράδειγμα συγκινητικώτατον ἐκλέγομεν τὸν θαυμαστὸν ἄνδρα, ὅστις δι' ἐπιμόνου πάλης κατὰ τῆς εἰμαρμένης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων προλήψεων ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐγεννήθη ἐν Γενουῇ περὶ τὸ 1436, ἦτο δὲ υἱὸς ξάντου καὶ εἶχε δύο ἀδελφοὺς, τὸν Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Ἰάκωβον. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Γενουῇ, ἤρξατο τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ σταδίου κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐπλευσε δὲ εἰς Τύνιδα καὶ τῷ 1477 εἰς Ἰσπανίαν. Ἐγκατασταθεὶς μετὰ ταῦτα ἐν Λισβωνῇ ἐνυμφεύθη τὴν Φελίπαν Μονίς Παλεστρέλλο θυγατέρα εἰδήμονος ναύτου. Οὐδὲν μέρος τῆς γῆς ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ αὐτὸν ὅσον ἡ Πορτογαλλία, ἥτις πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἐξέπληττε τὸν κόσμον διὰ τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων τῶν περιηγητῶν αὐτῆς. Ὁ Κολόμβος ἐμελέτα ἤδη σχέδια μεγάλα καὶ ἐξή-

ταζε τὰς ὁδοὺς, ὧς εἶχον ἀκολουθήσει οἱ πρὸ αὐτοῦ θαλασσοπορήσαντες, μετ' οὐ πολὺ δὲ συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς ἐπιχειρήσεως, δι' ἧς ἀπηθανάτιτε τὸ ὄνομα του. Σκοπὸν δὲν εἶχεν, ὡς ἐσφαλμένως ἐβρέθη, ν' ἀνακαλύψῃ νέον κόσμον, ἀλλὰ νὰ εὕρῃ τὴν διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας ἄγουσαν ὁδόν, νὰ ἀναζητήσῃ, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγε, «τὴν Ἀνατολὴν διὰ τῆς Δύσεως».

Τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἦτο ὅλως νέον, ἀπησχόλει δὲ πνεύματά τινα. Ὁ σοφὸς Τοσκανέλλης καὶ πλείστοι ἄλλοι εἶχον αὐτὸ κατὰ νοῦν, ἀλλ' ὁ Κολόμβος ἀφιέρωθη καθ' ὁλοκλήρην εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ, ἥτις ἔγινεν ὁ ἀμετάστροφος σκοπὸς τοῦ βίου του.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἦτο πτωχὸς, ἢ δ' ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ μαγίστη. Καὶ πρῶτον μὲν ἐστράφη πρὸς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' εἰς μάτην ἐζήτησε παρὰ τῆς Γενουῆς τὰ ἀναγκαζούντα αὐτῷ μέσα. Ἐπὶ τέλους ἔπεμψε τὸ σχέδιόν του εἰς τὸν Ἰωάννην Β' βασιλέα τῆς Πορτογαλλίας, ὅστις ὑπέβαλεν αὐτὸ εἰς συμβούλιον συγκροτούμενον ἐκ δύο περιφρήμων κοσμογράφων. Οὗτοι ἐβέβησαν τὴν ιδέαν τοῦ Κολόμβου ὡς φαντασιώδη καὶ παράλογον. Ὁ βασιλεὺς, μὴ θέλων ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὑπέκυψεν ἐπὶ στιγμὴν εἰς τὴν ἐπιβροχὴν ἀνδρὸς νοήμονος καὶ φίλου τῆς προόδου, τοῦ Πέτρου δὲ Νορόουχα, ὅστις ἠνέκει ὅτι «ὅπως αὐξήσωσι τὸν πλοῦτον τῆς Πορτογαλλίας, ἦτο ἀνάγκη νὰ διαπλεύσωσι τὰς ἀπείρους θαλάσσας ἡθελον δυνηθῇ νὰ κατακτήσωσι λαοὺς πολλοὺς καὶ διαφόρους».

Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Β' ἄστατον ἔχων τὴν ψυχὴν καὶ ἀναποφάσιστον, ἔδωκε καὶ πάλιν ἀκρόασιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κολόμβου, οὐ μόνον δὲ ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν προσέδωκεν. Ὁ ἄπιστος μονάρχης ἐλθὼν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Κολόμβου τῷ ἐξήδιετὰς νὰ ἐκθέσῃ τὰς θεωρίας του ἐνὶ πρῶτον Συμβουλίου του, ἀφοῦ δὲ ἔγινεν οὕτω κύριος τῶν μυστικῶν αὐτοῦ σχεδίων, ἐτόλμησε ν' ἀποστείλῃ ὑπὸ τοῦ Κολόμβου ὑποδείχθησαν ὁδὸν καὶ ἀφαιρούσας του.

Τὸ πλοῖον τοῦτο πλεύσαν πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τέσσαρας μόλις ἡμέρας, κατελήφθη ὑπὸ τρικυμίας, οἱ δὲ ναῦται φοβηθέντες ἐπέστρεψαν εἰς τὸν λιμένα.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἀπεράσις τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν ταύτην, ἐν ἣ πικρίας μόνον εἶχε γευθῇ, καὶ μετέβη καὶ δεύτερον εἰς Γένουαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄνευ ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πτοήσῃ αὐτὸν, μετὰ τὰς πολλὰς δὲ ἀποτυχίας του ἔκρουσε καὶ ἄλλας θύρας ἔχων τὴν μὲν χεῖρα ταπεινὴν, τὴν δὲ μέτωπον

ὕψηλὸν ὡς ἄνθρωπος ἐπαιτῶν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἀνακάλυψιν νέου κόσμου.

Ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει, αὐτὸς δὲ περιελθὼν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, περιεφύετο ῥυκένδυτος μετὰ τοῦ ἐνδεκαετοῦς υἱοῦ του. Ἡμερᾶν τινὰ, καθ' ἣν περιεπλανᾶτο εἰς τὰ περὶχωρὰ τῆς ἐν Ἀνδαλουσίᾳ πόλεως Πάλου, ἐφθασε κατὰ τύχην εἰς Μονὴν Φραγκισκανῶν. Κρούσας τὴν θύραν ἐζήτησεν ὀλίγον ἄρτον καὶ ὕδωρ. Ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Ζουὰν Παρέξ δὲ Μαρχένα ὑποδέχεται τὸν ξένον, ἐξετάζει αὐτὸν, θαυμάζει τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν τρόπων αὐτοῦ καὶ ἐκπλήσσεται ἀκούων τὴν ἱστορίαν τοῦ Κολόμβου, τὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλπίδας.

Ἡ φιλοξενία τοῦ ἡγουμένου ταχέως μετετρέπη εἰς εἰλικρινῆ φιλίαν, ὁ δὲ Κολόμβος διὰ τοῦ ἱσχυροῦ τούτου προστάτου ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἰσπανικὴν αὐλὴν καὶ νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα Φερδινάνδον καὶ τὴν βασίλισσαν Ἰσαβέλλαν.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος μετέβη εἰς Κορδόβαν, ὅθεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας διηύθυνε τὰς κατὰ τῶν Μούρων ἐχθροπραξίας. Μετὰ πολλῶν μηνῶν ματαίως ἐκείσας, ἔτυχε τέλος ἀκρόασις παρὰ τῷ Φερδινάνδῳ καὶ τῇ Ἰσαβέλλᾳ, παρέστη δὲ ἐνώπιον αὐτῶν αἰδημόνως μὲν, ἀλλ' ἄνευ τινος συστολῆς ἢ στενοχωρίας, συνειδὼς ὅτι ἦτο «ὄργανον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλεχθὲν πρὸς ἐκτέλεσιν μεγάλων σκοπῶν». Ὁ Φερδινάνδος ἐβέβησε τὸ μέγα τοῦ Κολόμβου σχέδιον ὡς μέσον χορηγούμενον αὐτῷ ὅπως ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν ναυτικὴν τῆς Πορτογαλλίας δόξαν, ἀλλὰ πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασιν τινα ἠθέλησε νὰ συμβουλευθῇ κριτὰς ἀμοδιούς.

Ὁ Ἰσπανὸς βασιλεὺς ἀνέθεσε τὴν ἐξέτασιν τῆς προτεινομένης ἐπιχειρήσεως εἰς Συμβούλιον συνεληθὲν ἐν Σαλαμάνκα. Τὸ συμβούλιον τοῦτο συνεκροτεῖτο ἐκ μοναχῶν λογίων καὶ ἐξ ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ἦσαν πάντες προκατειλημμένοι κατ' ἀνδρὸς, τολμῶντος νὰ διδάξῃ αὐτοὺς. ἀπηξίωσαν δὲ νὰ δώσωσι προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους τυχοδιώκτου.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἠναγκάσθη ν' ἀπαντήσῃ οὐχὶ εἰς ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλ' εἰς περικοπὰς ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἢ εἰς ἀντιρρήσεις οἷα λ. γ. ἡ ἐξῆς· ὅτι ἡ θεωρία τῶν ἀντιπόδων δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς πίστεως. Ἐλεγον αὐτῷ ὅτι, ἐάν ὑπῆρχον κατακημέναι χώραι πέραν τῶν Ὠκεανῶν, ἀναγκαῖον ἦτο νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν κατάγονται πάντες ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, καθότι δὲν ἦθελον δυνηθῇ ἄλλοτε νὰ διαπλεύσωσι τὰς θαλάσσας. Ἐλεγον αὐτῷ ὅτι, κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἡ γῆ εἶναι ἐπίπεδος ὡς παμμεγέθης δίσκος. Ἐλεγον αὐτῷ πρὸς τοὺς ὅτι, ἂν ἡ γῆ ἦναι σφαιροειδής, δὲν δύνανται νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι κατοικεῖται κατὰ τὸν τροπικὸν, ἔνεκα τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος τῶν χωρῶν ἐκείνων. Τὸν Κολόμβον λοιπὸν ἐβέβησε ὡς κερὰν ἢ ὡς ἀσπίδα.

Ἀλλ' ὅμως οὐδόλως καταβληθεὶς τὸ φρόνημα ὁ μέλλων κατακτητὴς νέου κόσμου ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, κατὰ δὲ τὸν Μάιον τοῦ 1489 μετέβη καὶ πάλιν εἰς Κορδόβαν, ἐνθα εἶχον ἐπανέλθει ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα μετὰ τὴν κατὰ τῆς Μαλάκας ἐκστράτειαν, ἐγένετο δὲ λόγος νὰ συζητηθῇ ἐκ νέου τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἔτη ὀλοκλήρα τὰ συμπέρασματα ἔμειναν ἐκκερμαῖ. Τέλος, κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1491 τὸ ἐν Σαλαμάνκα, συμβούλιον ἀπεφάνητο ὅτι «τὸ σχέδιον τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου ἦτο μάταιον καὶ ἀπραγματοποίητον, καὶ ὅτι δὲν ἤρμοζεν εἰς μεγάλους ἀναγκὰς νὰ ἐπιληρωθῶσιν ἐπιχειρήσεως τοιοῦτου εἶδους ἐπὶ τῇ βάσει πληροφωρῶν ἀνεπαρκῶν».

Δὲν θ' ἀνφέρωμεν τὰς λοιπὰς ἐνεργείας τοῦ ἀκαμάτου αἰτητοῦ οὐδὲ τὴν ἀπόφασιν, ἣν πρὸς στιγμὴν ἔλαβε, ν' ἀποταθῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον II', ὃς συνεχίσωμεν δὲ τὴν ἡμετέραν ἀφήγησιν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ καὶ ἡ καρτερία ἐπὶ τέλους ἠμείφθησαν.

Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1492 ὁ Χριστόφορος Κολόμβος διὰ τῆς προστασίας τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Σάντ' Ἀνζελ, εἰσπράκτορος τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων ἐν Ἀρκαγονίᾳ, ἐνθάρρυνε δὲ θρασυτέρως τὸν θεωρῶν αὐτοῦ, ἔτυχε δευτέρως ἀκρόασις παρὰ τῇ βασιλίᾳ Ἰσαβέλλᾳ, φίλοι του δὲ τινες συνοδευόμενοι αὐτὸν, μετὰ τοσαύτης ζήσεως καὶ παρορμήσεως συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε ἡ βασίλισσα ἐπέστη καὶ αὐτὴ καὶ ὑποσχέθη νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐπιχείρησιν.

Μετὰ εἰκοσαετῆς ἀγῶνας ὁ Κολόμβος ἀνεχώρει τέλος φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ναυάρχου καὶ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ διορισθῇ ἀντιβασιλεὺς καὶ διοικητὴς πασῶν τῶν χωρῶν καὶ ἡπείρων, ὧς ἡθέλει ἀνακαλύψει. Διαταγὴ ἐδόθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ λιμένος τῆς Πάλου νὰ ὀπλίσωσι τρία πλοῖα καὶ νὰ ἐκλέξωσι ναύτας ῥωμαλέους, οἵτινες ὤφειλον νὰ ὑπακούωσι κατὰ πάντα εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν. Τὰ πλοῖα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν εἰκονογραφικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωρίζομεν, εἶχον ὕψηλὴν τὴν πρύμνην καὶ τὴν πῦρρον καὶ ἐστεροῦντο καταστρώματος, ἐξαιρουμένης τῆς ναυαρχίδος.

Φρίκη καταλαμβάνει ἡμᾶς ἀναλογιζομένους ὅτι μετὰ τοιούτων πλοίων ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε τὴν μακρὰν ταύτην δι' Ὠκεανῶν ἀγνώστων περιήγησιν, ἄκοντες δὲ συγκινοῦμεθα σκεπτόμενοι ὅτι ἤρχισεν τὸ στάδιόν του ἐν ἡλικίᾳ πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν, ὅτε οἱ πλείστοι ἄνδρες φθάνουσιν εἰς τὸ τέρας τοῦ σταδίου αὐτῶν, ὅτι δὲ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἡμισφαίου τῶν ἀντιπόδων ἔγινεν ἡ ἀρετὴρὶα νέας ἐποχῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Κολόμβος ἀπέπλευσεν ἐκ Πάλου τὴν 3 Ἀπριλοῦ τοῦ 1492. Ἀφοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἡγωνίσθη κατὰ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀνθρώπων, ἠναγκάσθη

ἤδη νὰ καταπολεμήτῃ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν νηυτῶν καὶ τοὺς φόβους, οὓς ἐνέπνευσεν αὐτοῖς ἡ ἀπέραντος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἑκτασις, πρὸς δὲ νὰ υπερνικήσῃ τὰς τρικυμίας καὶ τὰς ἀπείρους δυσχερείας τῆς ἀγνώστου ὁδοῦ.

Τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1492, μετὰ ἐβδομήκοντα ἡμερῶν πλοῦν, εἶδε τὸ πρῶτον τὴν γῆν καὶ ἐξέλαθεν αὐτὴν ὡς παραλίαν τινὰ τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ γῆ αὕτη ἦτο μία τῶν Βαχαμικών νήσων, ἣν ὠνόμασε Σανσολβάδωρ. Τὸν ναύαρχον καὶ τὰ πληρώματα ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς οἱ ἐγχώριοι, οἵτινες ἦσαν ἐντελὲς γυμνοί. Ὁ Κολόμβος ἀπέβη εἰς τὴν ξηρὰν ἐνδεδυμένος λαμπρὰν στολὴν, καὶ ἐλάβε κατοχὴν τῆς χώρας ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἰσπανίας. Ἀνεκάλυψε δὲ ἄλλας τρεῖς νήσους τὴν 18 Ὀκτωβρίου ἀπέβη εἰς Κούβαν, τὸν δ' ἐπόρευον μῆνα εἰς Ἰσπανίαν, τὴν σήμερον Ἀτίνα. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἀνήγειρε τὸ φρούριον τῆς Νατιβιδάδ, ἀφῆσας δ' ἐν αὐτῇ ὀλίγους ἄνδρας μετ' ἐνὸς ἀρχηγοῦ, ἀπέπλευσεν εἰς Ἰσπανίαν.

Ἡ ἐσκαὶ περιφημία αὕτη περιήγησις ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγίστων τῆς ἀνθρωπότητος προσπάθειαν πρὸς κατὰκτησιν τῆς γῆς διὰ τῆς θελήσεως δὲ ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς ἐκτελεσθεῖσα, διήρκεσεν ἐπὶ περὶ μῆνας.

Ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἐνεποίησεν, ὑπῆρξε μεγίστη. Οὐδεὶς ἤλπιζε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πλοίων, πάντες δὲ μετὰ φρίκης εἶχον ἴδει ἀπερχομένους τοὺς ναύτας, τοὺς μετασχόντας τῆς πολυμῆζος ἐπιχειρήσεως. Ὁ Ὁκεανὸς, ὃν οἱ Ἀράβες ἐκάλουν Ζοφερὰν θάλασσαν, ἐπαρουσιάζετο ἀνέκαθεν εἰς τὰ πνεύματα ὡς ἀπερίοριστος ἄβυσσος. Εὐθὺς ὡς διεδόθη ἡ εἰδήσις τῆς ἐπανόδου τοῦ Κολόμβου, ἀνακάλυψαντος πραγματικῶς χώρας ἀγνώστους, ἐνθουσιασμὸς ἀπερίγραπτος κατέλαβε τοὺς πάντας. Ὅτε δὲ ναύαρχος ἐφθασε πλησίον τῆς Βαρκελόνης, ὅπου δὲ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα περιέμενεν αὐτὸν, πολυάριθμοι μεγιστάνες ἦλθον εἰς συνάντησίν του καὶ συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς πόλεως. Ἐξ Ἰνδοῦ μετὰ τοῦ Κολόμβου ἐλθόντες, προσεπορεύοντο τῆς συνοδίας, ἦσαν δὲ βεβαυμένοι διὰ διαφόρων χωμάτων καὶ ἔφερον τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν χρυσὰ κοσμήματα. Κατόπιν αὐτῶν ἐκομίζοντο ψιττακοὶ ζῶντες, πτηνὰ καὶ ζῶα ἄγνωστα τεταριχουμένα, καὶ σπάνια φυτὰ, εἰς ἃ ἀπεδίδοντο ἐξαιρετοὶ τινες ιδιότητες. Εἰς τὰς ὕψεις τοῦ πλήθους ἐπεδεικνύοντο χρυσοὶ στέφανοι μαρτυροῦντες τὸν πλοῦτον τῶν νέων χωρῶν. Ὁ Κολόμβος ἐπέβαινε λαμπροῦ ἵππου, ὅμιλος δὲ νέων Ἰσπανῶν ἱππέων ἐσυνόδευον αὐτόν. Τὸ πλῆθος συνωθεῖτο ἐν ταῖς ἀγυαῖς, τὰ παράθυρα καὶ τοὺς ἐξώστους ἐπλήρουν γυναῖκες, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς στέγας ἐκάλυπτον πολυάριθμοι θεαταί. Ὁ ναύαρχος εἰσῆλθον εἰς μεγίστην αἵθουσαν, ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα τὸν ἀνέμενον ἔχοντες περὶ αὐτοῦ τοὺς μεγιστάνας τῆς Ἰσπανίας. Ὅτε εἰς-

ἦλθεν, ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἠγέρθησαν, ἀφοῦ δὲ γονυκλιτῆς ἠσπάσθη τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἀπηγγέθη τὰ κατὰ τὴν περιήγησίν του, οἱ δὲ λόγοι του ἐπροξένησαν συγκίνησιν, ἣν μόλις κατέστειλε τὸ σέβας καὶ ὁ θαυμασμός. Ὅτε ἔπαυσε λέγων, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα καὶ οἱ ἄλλοι παρόντες, κλίναντες γόνυ ἐψάλλαν ὁμοῦ πάντες δοξολογίαν.

Ἐλπιδες παράλογοι κατέλαβον τότε καὶ αὐτοὺς τοὺς συνετωτέρους ἀνθρώπους. Πάντες ὠμίλουν περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς χρυσῆς γῆς, γῆς πλουσίας καὶ λαμπρᾶς, ἀληθοῦς ἐπιγείου παραδείσου. Ὁ Κολόμβος ἐνόμιζε καὶ αὐτὸς ὅτι τὰ πλούτη τῶν χωρῶν ἐκείνων ἦσαν ἀνεξάντλητα.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον τῆς τύχης του, ἀλλ' ἡ εὐφροσύνη, ἣν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἠσθάνθη, ὑπῆρξεν ἡ μόνη, ἣν διέβλησεν αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἀπήλαυσε.

Τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1493 ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐπεχείρησε τὸν δεῦτερον αὐτοῦ πλοῦν, ἔχων τὴν ἀπόλυτον ἀρχηγίαν δέκα καὶ τεσσαρῶν μικρῶν καὶ τριῶν μεγάλων πλοίων. Πολλοὶ εὐγενεῖς μετέσχον τοῦ ἀποστολίου τούτου, ἀριθμοῦντος 1200 ἄνδρας. Ἡ νέα αὕτη ἐπιχείρησις ἔσχεν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Γουαδελοῦπης καὶ τῆς Ἰκατέκης καὶ τὴν διερεύνησιν τῆς νήσου τοῦ Σάν Δομίγγου καὶ τῆς Κούβας.

Ὁ Κολόμβος ἐπανῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν τῷ 1496 ἔχων μετ' ἐαυτοῦ 225 ἐπιβάτας καὶ 30 Ἰνδοὺς. Ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ αὕτη δὲν ὠμοίαζε τὴν πρῶτον. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν Ἰσπανοὶ ἦσαν εἰς ἄναχωρήσαντες μετ' ἐλπίδων παραλόγων, αὐτοῦ νήρχοντο ἀσθενεῖς καὶ ἐλσεινοί, πικρῶς δὲ ἐμέμψοντο τὸν Κολόμβον προειπόντα αὐτοῖς ἀπειρεῖς τῆς ἐπαγγελίας, ἡ πλήρης θησαυρῶν, ἡ γῆ του ταλαιπωρίας μόνον εἶχον ἀπαντήσῃ. Ἀντὶ πλούτους κατὰ τῶν ἐγγωρίων, καὶ κόπους, καὶ στεναζωπυρήσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν, τέσσαρα εἶχε ῥιφθῇ ἐπὶ τῆς καιούσης ἐστίας, τὸν δὲ θαυμασμόν διεδέχετο ἡδὴ ἡ περιφρόνησις.

Οἱ Ἰσπανοὶ ἀνὰ κτες ὑπεδέχθησαν τὸν ναύαρχον μετ' ἐνδιαφέροντος μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ψυχρότητος. Ὅτε δὲ προσέτεινε τρίτην περιήγησιν, φθόνος ἀντεστρατεύοντο αὐτῷ, ὡς αἱ φθοροποιαὶ θεότητες τῶν ἡρώϊκων χρόνων.

Τῇ 30 Μαΐου 1499, ὁ ἀμίμητος τὴν θέλησιν ἀνὴρ, ὁ ἀκατάβλητον ἔχων τὸ φρόνημα, ὁ ἐν τῇ δυστυχίᾳ μεγαλόψυχος, ἀνεχώρησε καὶ πάλιν μετὰ ἑξ πλοίων, ἀνεκάλυψε δὲ τὴν Τρινιτάδ, προσήγγισεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀνεγνώρισε τὸν κόλπον τοῦ Παρία καὶ τὰς νήσους τῆς Συλλήψεως καὶ τῆς Κοιμήσεως (Conception et Assomption). Καταβλάν δὲ τὰς στά-

σεις τῶν ἀνδρῶν, οὓς εἶχεν ἀφῆσει ἐν Σάν Δομίγγῳ, καὶ ἀναγκαζόμενος ν' ἀντιταχθῇ εἰς μυρίας δυσχερείας καὶ εἰς τὰς διηνεκεῖς ἐχθροπραξίας τῶν συμπολιτῶν του, ἐπεμψεν εἰς Ἰσπανίαν πέντε πλοῖα μετ' ἐπιστολῶν, ἐν αἷς ἐξέθετε πρὸς τὸν βασιλέα ὅσας εἶχεν ἀφορμὰς δυσχερεσιάζει.

Συνεπεῖα ῥαδιοῦργων τῆς Αὐλῆς ὁ Φερδινάνδος ἀπέστειλεν εἰς Σάν Δομίγγον οὐχὶ δικαστὴν καὶ κριτὴν, ὡς ἐξήτει ὁ Κολόμβος. ἀλλὰ δῆμιον, τὸν δὸν Φραγκίσκον δὲ Βοδαδίλλα, διορίσας αὐτὸν διοικητὴν τῶν νέων χωρῶν μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας. Ὅτε ἐφθασεν εἰς Σάν Δομίγγον, ὁ Βοδαδίλλα ἐνεργῶν ὡς κυριάρχης κατώκησεν ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ τοῦ ναύαρχου, καὶ ἐκοινοποίησεν αὐτῷ ἀντίγραφον τῶν ἐγγράφων, δι' ὧν εἶχε διορισθῇ διοικητῆς, ἐπειτα δὲ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τὸν ναύαρχον οὐδὲ νὰ ἐκφέρῃ κατηγορίαν τινὰ κατ' αὐτοῦ, τὸν καθεῖρξεν ἐν τῷ φρουρίῳ μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ. Ὁ Βοδαδίλλα ἀνέθηκεν εἰς ἀξιωματικὸν ὀνομαζόμενον Ἀλόνζο δὲ Βιλλέγιο τὴν ἐντολήν του νὰ συνοδεύῃ αὐτὸν εἰς Ἰσπανίαν. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ὑπήκουσεν ἄνευ αἰτιάσεως τινος ἡ μεμφιμοιρίας. Αὐτὸς καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ του, σιδηροδέσμοι ὡς κακούργοι, ὠδηγήθησαν ἐπὶ πλοίου, καὶ ἐντὸς μικροῦ ἀπέπλευσαν. Ὁ Βιλλέγιο, οἰκτείρων τὴν τύχην τοῦ Κολόμβου, ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ του, ἀλλ' ὁ ναύαρχος ἀνέστη. «Θὰ τὰ διατηρήσω, εἶπεν ὡς μνημεῖον τῆς δοθείσης ἀμοιβῆς εἰς τὰς ὑπηρεσίας μου». «Τὰ δεσμὰ ταῦτα, λέγει ὁ Φερνάνδος Κολόμβος, ἐκρέμαντο ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ τοῦ πατρός μου, κατὰ δὲ τὸν θάνατόν του διέταξε νὰ κατατεθῶσι μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τάφῳ».

Ὅτε ὁ μέγας περιηγητὴς ἐπανῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα αἰσχυρόμενοι βεβαίως ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τοῦ Βοδαδίλλα, διέταξαν ν' ἀπολυθῶσιν οἱ δεσμῶται.

Ὁ Κολόμβος ἠσθάνετο μεγίστην ἀθυρίαν. «Ὁ κόσμος μυριοτρόπως με καταπολέμησεν, ἔγραψεν ἐν τινὶ ἐπιστολῇ, ἀντέστην δ' εἰς πάντας μέχρι τῆς σήμερον, ἀλλὰ τῶρα οὐτε διὰ τῶν ὀπλῶν, οὐτε διὰ τῆς συνέσεως δύναμαι νὰ ὑπερασπίσω ἐμαυτόν. Μετὰ πόσης βαρβαρότητος με κατέστρεψαν!» Στριζόμενος ὅμως εἰς τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα τὸ χαρκτηρίζον τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ ἐμψυχούμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ν' ἀπελευθερώσῃ βαρδύτερον τὸν Ἅγιον Τάφον, ὁ ἀμίμητος ναύτης ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τέταρτον πλοῦν, δι' οὗ ἤλπιζε νὰ πλουτίσῃ βεβαίως τὴν Ἰσπανίαν.

Ἀναχωρήσας ἐκ Κάντικος τὴν 9 Μαρτίου 1502 μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βαρθολομαίου, ἀνεκάλυψεν ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα καὶ ἑξ ἐτῶν τὴν νήσον Γουανάαν, παρέπλευσε τὴν Ὀιδούραν καὶ τοὺς Μοσκίτους, προσήγγισεν εἰς Πορτοβέλλον ἐπὶ τοῦ ἱσθμοῦ τῆς Πανάμας, ἀπέβη εἰς Βεράγουαν, καὶ ἰδὼν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πλούσια χρυ-

σωρυχεῖα, ἐπειράθη νὰ ἰδρῶσῃ ἀποικίαν παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦ Βελέν, ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν ἀνδρῶν, οὓς κατώκησεν ἐκεῖ, ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων. Ὁ Κολόμβος θέλων νὰ συνδράμῃ τοὺς ὑπολειπομένους, κατελήθη ὑπὸ τρικυμίας, τὰ δὲ σκωληκόβρωτα αὐτοῦ πλοῖα παρ' ὀλίγον κατεσυντρίβοντο.

Αἱ δεινὰ αὐταὶ δοκιμασίαι ἐκλόνισαν τὴν ὑγείαν του, ἣν εἶχον ἤδη ὑποσκάψει ἡ ηλικία καὶ αἱ ταλαιπωρίαι. Οὐδὲν ἤττον κατάρθρωσε νὰ σώσῃ τοὺς συντρόφους του, καὶ ἐπλευσε πρὸς τὴν Ἰσπανίαν ἵνα ἐπισκευάσῃ τὰ πλοῖα του, ἀλλ' ἐτι μείζονα κακὰ ἐπέσκηψαν εἰς αὐτόν. Τρικυμίαι φοβεραὶ, ὡς ἂν ἦτο τὸ τέλος τοῦ κόσμου, κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ λόγους, κατέλαβον αὐτόν, ἐναντίαν δὲ βρύματα τὸν παρεσύραν εἰς τὸ πέλαγος. Τὸ πλοῖόν του ἐναυάγησε καὶ τὸ πλήρωμα ἐστασίασεν, εἰς ἐπίμετρον δὲ τούτων ὁ ναύαρχος ἦτο ἀσθενὴς καὶ παραλύτος, ἤθελε δὲ βεβαίως φρονεῖν ὑπὸ τῶν ναυτῶν, εἰ μὴ ὑπερῆσπιζεν αὐτὸν εὐτόλμως ὁ ἀδελφός του. Ἐπιστρέψας εἰς Σάν Δομίγγον, ἀπέπλευσεν εἰς Ἰσπανίαν τὴν 7 Νοεμβρίου 1505 ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα καὶ ἐννέα ἐτῶν!

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ὁ Κολόμβος ἐμαθε τὸν πρὸ μικροῦ συμβάντα θάνατον τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας.

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν. Ὁδυνηρὰ νόσος ἐβασάνιζεν αὐτόν, τὴν δὲ 20 Μαΐου 1506 ἐξέπνευσεν ἀναφώνων ὡς ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. «Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσονται τὸ πνεῦμά μου!»

Οὕτως ἀπέθανεν ὁ μάρτυς οὗτος τῆς διερευνησεως ἀγνώστων χωρῶν. Καὶ ἠθέλησαν μὲν σύγχρονοὶ τοῦ τινος νὰ μειώσωσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἐπαιρημαίαι τῶν ἐπιγόνων καταπνίγουσι τὰς κραυγὰς ταύτας τοῦ μίσους καὶ τοῦ φθόνου. Οἱ μεταγενέστεροι χαιρετίζουσι τὸν κατὰκτητὴν τοῦτον, τὸν ἄρχοντα τὸν πέπλον ὀπίσθεν τοῦ ὀπίου ἐκρύπτετο πρὸς μυριάδων ἐτῶν τὸ ἥμισυ τῆς ἡμετέρας γῆς, ἀναφωνοῦσι δὲ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Οὐμβόλδου «Ὁ Κολόμβος εὐηργέτησε τὸν ἀνθρώπινον γένος παρέχων εἰς τὴν σκέψιν ἀπειράριθμα νέα ἀντικείμενα. Δι' αὐτοῦ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοις ἐπροόδευσε... Εἰς τὴν ἀρχὴν νέας ἐποχῆς, εἰς τὸ μεταίχμιον, ὅπου συγχέονται οἱ νεώτεροι χρόνοι, ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐξέχει ἐν τῷ αἵματι, παρ' οὗ ἔλαβε τὴν ὄψιν, καὶ ζωογονεῖ αὐτόν».

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ζωὰ διατύπωσις τῆς δεκάτης πέμπτης ἐκατονταετηρίδος, ἐποχῆς μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐποχῆς θαυμασίας, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τείνουσι πρὸς ὀρισμένον σκοπὸν, καθ' ἣν οἱ Σοφιστικὸι Καθότ, οἱ Βάσκο δὲ Γάμα καὶ ἄπειροι θαλασσοπόροι, ὡς ὑπὸ τῆς αὐτῆς κινούμενοι φιλοδοξίας, ἐξορροῦσι πάντες εἰς κατὰ-

Γνώμη καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάρρασις Γ. Ζωχίου]

501

Τὸ φῶς εἰς ἄκρον εὐχάριστον πάθος τοῦ ἔρω-
τος ἀρέσκει μᾶλλον ἕνεκα τῶν τρόπων, δι' ὧν ἐκ-
φαίνεται, ἢ ἑαυτοῦ ἕνεκα.

502

Ὀλίγος νοὺς μετ' εὐθύτητος καρδίας, περιτελ-
λομένων τῶν ἡμερῶν, γίνεται ἥπτον ἐπαχθὲς νοὺς
ἀφρόνου μετὰ ψυχῆς διεστραμμένης.

503

Ἡ ζηλοτυπία εἶναι τὸ μέγιστον τῶν κακῶν·
εἶναι πάθημα δεινόν, πρὸς θ' οἱ αἵτιοι αὐτοῦ τὴν
ἐλαχίστην αἰσθάνονται εὐσπλαγχνίαν.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὑπὸ τὸ περιστύλιον τοῦ Χρηματιστηρίου.

Διάλογος μεταξὺ γέροντος πατρικίου τοῦ Χρη-
ματιστηρίου καὶ τῶν τόκων, καὶ πελάτου χωρὶς
στόμαχον.

— Τὸ συνάλλαγμα, λέγει ὁ γέρον, εἶνε χρή-
ματα ταξειδεύοντα ὡς τὸ πτηνόν.

— Δυνατὸν, ὑπολαμβάνει ὁ ἄλλος σείων τὴν
κεφαλήν, ἀλλ' ἐγὼ ἐνδιαφέρουμι πλειότερον περὶ
τῆς ἀσφαλείας παρὰ περὶ τῆς ταχύτητος.

— Ἡ ἐτερόβουλος ἐταιρία εἶναι ὁ σιδηρόδρο-
μος τῆς πίστεως.

— Ὀχυράσια!... ἀλλὰ...

— Ἡ μετοχὴ εἶνε ὁ τροχιδόρ...

— Θεσπέσια!... ἀλλὰ...

— Ἡ βιομηχανία εἶνε ὁ ἄτμος...

— Πολὺ καλὰ!... Ἀλλ' ὁ λέβης;...

— Ὁ λέβης;... Εἶνε ἡ ἐταιρία...

— Καὶ τὸ κεφάλαιον;...

— Τὸ κεφάλαιον;... Εἶνε ὁ γαιάνθραξ...

Τὸν καίουν διὰ τὰ κινήθη ἡ μηχανή.

— Ὀχυράσια! Καὶ ὁ μέτοχος;

— Εἶνε ὁ μεταφερόμενος ἐπιβάτης.

— Ἄνευ δυστυχήματος;

— Ἐ, τί διάβολον!

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπῆρχεν ἐν... νομάρχης τις,
ὀνόματι...

Οὗτος ὁ νομάρχης προσελήθη μιᾷ τῶν ἡμε-
ρῶν εἰς γεῦμα παρὰ τῷ πρεσβευτῇ...

Ὁ νομάρχης φορεῖ τὰ καλὰ του, ἔρχεται, χαι-
ρετᾷ καὶ τραπεζιόναται. Τὰ πάντα δὲ βαίνουσι
καλῶς μέχρι τῶν ἐπιδορπίων.

Τῶν ἐπιδορπίων παρκαθέντων, οἱ ὑπῆρξαι
παρκαθέντων εἰς τὴν τράπεζαν καὶ μικρὰ χειρό-
μακτρα διπλωμένα εἰς τέταρτον, κατὰ τὸ σύνη-
θες. Τί κάνουν τότε ὁ καλὸς μας νομάρχης; Μοῦ-
σα, σὺ ἐμπνευσόν μοι τὸ πῶς νὰ εἴπω τὰ γενό-
μενα. Λαμβάνει τὸ χειρόμακτρον, τὸ ξεδιπλώνει,
καὶ χωρὶς κανέναν δισταγμὸν, χωρὶς καμμίαν ἐ-

ξήγησιν, χωρὶς νὰ ταραχθῇ ποσῶς... ἀπομύτ-
τεται...

IGNAE.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Αἱ ἡμέραι τῆς εὐτυχίας ἔχουσι τὴν παρ-
μονήν των, συχνάκις δὲ καὶ τὴν προπαρμονήν
των, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἐπαύριον.

* * Οἱ ἔξυπνοι λέγουσι κακὰ πράγματα, οἱ δὲ
μωροὶ τὰ κάμνουσι.

* * Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐ-
νοίας τῶν μεγάλων συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποβά-
λῃ τις τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν.

Παράδοξον εἶδησιν ἔχομεν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀ-
σίας. Τὸ χωρίον Κελεδδὶ, ἐκ τοῦ καζᾶ τοῦ Στε-
φάνου, καὶ τοῦ σαντζακίου Σινώπης, προσεχώρη-
σεν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐσχημάτισε μικρὸν
ἀκρωτήριο, ἐξ αἰτίας ἐπισυμβάντος σεισμοῦ. Ὅ-
λοι αἱ οἰκίαι τοῦ χωρίου τούτου, περὶ τὸς ἐξή-
κοντα μεθ' ἑνὸς τζαμίου, κατεστράφησαν ἐξ ὁ-
λοκλήρου.

Ὁ ὑποδιοικητὴς Στεφάνου ἦλθεν εἰς τὸν τό-
πον τῆς καταστροφῆς, διὰ τὰ ἐνοικίστη τοὺς πλῆ-
θόντας χωρικοὺς εἰς τὰ πλησιόχωρα χωρία. Τὸ
περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τηλεγράφημα, τὸ ἀ-
ποσταλὲν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν Τοῦρκον
ὑπουργόν, λέγει ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος οὐδὲ ζῶον
ἐπαθέ τι, ὅπερ δυστυχῶς εἶνε ὅλως ἀπίθανον, ἀφ' ὅ-
ου ὁλοκλήρην τὸ χωρίον κατεστράφη.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Ἀνεκαλύφθη κατὰ τύχην, λέγει ἡ Illustration
τῆς 15 Μαρτίου 1880, ὅτι τὸ ἀγριοκαρδάμου (pas-
serage) εἶνε τὸ ἀριστον καταστρεπτικὸν τῶν κό-

τῶν φυτῶν τοῦτο ἔλκει ἰσχυρῶς πρὸς ἑαυτὸ τὰς
κόρεις. Βοτανικὸς τις, περιοδεύων ἐν Γαλλίᾳ, ἐνα-
πέθηκε δείγματά τινα τοῦ φυτοῦ τούτου εἰς ἐν
τῶν δωματίων του, εἰσελθὼν δ' εἰς αὐτὸ εἰς ἐν
τινας ἡμέρας, εὗρε χιλιάδας κόρεις καλυπτουσῶν
τὰ φύλλα τοῦ ἀγριοκαρδάμου, ἅτινα διὰ τοῦτο
καὶ ἐφαίνοντο ὡς κλάδοι κορυλλίου. Ὅλα τοῦτο
δὸν τὰ ζωῦφια ἦσαν νεκρά, καὶ ὅσα δ' ἔξω
κόμη, ἦσαν τόσον ἀπονακωμένα, ὥστε ὅλα ἐρρί-
φθησαν εἰς τὸ πῦρ, χωρὶς κανέναν ἐξ αὐτῶν νὰ δυ-

ΣΗΜ. Ὁ κάλλιστος τῆς ῥοστίας φίλος κ. Θ. δι-
κέλευσεν περὶ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευομένου πληροφoρίας
στελεῖν ἡμῖν μακρὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, ἐξ οὗτος, ἀπέ-
μειν τὰ ἐπόμενα: «Passerages ἀπέρχονται διὰ φορὰ εἰδη-
νύκτων εἰς τὸ γένος Λεπιδίου (Lepidium). Τὸ κοι-
νὸν εἶνε τὸ κοινῶς καλούμενον ἄγριον καρδάμου (ἀλλ' ἀλλοχού)
ὅποσον δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ «Λεπιδίου» τὸ σιν, τὸ
φυλλον». Ὁ Lemnis (Synops. H. σ. 678) ἀναφέρει ὅτι
ἐν Δαματρίᾳ μεταχειρίζονται ἄλλο εἶδος Λεπιδίου, μὴ
τοῦτον, ἰδίως τῶν φύλλων.

ΑΘΗΝΑΙ-ΤΗΠΟΙΣ Κ. Σ. Π. Ν. Η. Ε., ΠΑΤΕΡΑ «ΟΜΟΝΟΙΑΣ».